

Maria Mäenpää & Katariina Pekkanen

Erilaiset tunnekasvatustuokiot varhais- kasvatusympäristössä

Opinnäytetyö
Sosionomikoulutus
Sosiaali- ja terveystieteiden
osasto

2020

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijät	Tutkinto	Aika
Maria Mäenpää & Katariina Pekkanen	Sosionomi (AMK)	Huhtikuu 2020
Opinnäytetyön nimi		
Erilaiset tunnekasvatustuokiot varhaiskasvatusympäristössä		60 sivua 10 liitesivua
Toimeksiantaja		
Pyhtään kunta		
Ohjaaja		
Lehtori Eija Vikman		
Tiivistelmä		
<p>Opinnäytetyön tarkoitus on korostaa sekä tukea 5-vuotiaiden varhaiskasvatuksen piirissä olevien lasten tunnekasvatusta. Opinnäytetyön aiheen tarve nousi toimeksiantajalta, Pyhtään kunnalta. Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä yhdessä Pyhtään kunnan päiväkotiyksikössä ja opinnäytetyön toiminnallinen osuus koostui kolmesta eri tunnekasvatustuokiosta.</p>		
<p>Tavoitteina opinnäytetyössä oli selvittää, miten erilaiset tunnekasvatusmenetelmät toimivat tunnekasvatustuokioihin osallistuneissa lapsiryhmissä sekä miten lapsiryhmät ilmaisivat tunteita tunnekasvatusmenetelmien avulla. Tiedonkeruumenetelminä opinnäytetyön tavoitteiden saavuttamiseksi käytettiin laadullisia eli kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä, joita olivat teemahaastattelu sekä havainnointi. Dokumentointia videokuvaamisen ja äänittämisen keinoin käytettiin tiedonkeruumenetelmien tukena. Opinnäytetyön pohjalta laadittiin toimeksiantajalle opaskoonti, jota Pyhtään kunta voi halutessaan jalkauttaa Pyhtään kunnan varhaiskasvatukseen.</p>		
<p>Tuokioiden tunnekasvatusmenetelminä opinnäytetyössä toimivat satu, tunnekortit, draama sekä luova ilmaisu kuvittamisen, tanssin ja näyttelemisen keinoin. Tunnekasvatusmenetelmänä satu on toimiva tapa lasten tutustuessa tunteisiin. Satu on hyvä lukea muutamia kertoja läpi, jotta sadusta sekä siinä esiintyvistä tunteista on helpompi keskustella lasten kanssa. Tunnekortit tunnekasvatusmenetelmänä toimivat hieman satua paremmin, koska korttien elekielen avulla lapset pystyvät ilmaisemaan tunteita, vaikka tunteen sanoittaminen olisi hankalaa. Draama tunnekasvatusmenetelmänä koettiin lapsiryhmissä erittäin mielekkäänä menetelmänä. Draamassa käytetyssä nukketheaterissa lapset eivät kuitenkaan päässeet ilmaisemaan tunteitaan yhtä hyvin kuin muiden menetelmien avulla, sillä menetelmää ei toteutettu yhtä vuorovaikutuksellisesti kuin muita käyttämiämme tunnekasvatusmenetelmiä.</p>		
Asiasanat		
tunteet, tunnekasvatus, tunnekasvatusmenetelmät, sosioemotionaaliset taidot, tunnetaidot		

Authors	Degree	Time
Maria Mäenpää & Katariina Pekkanen	Bachelor of Social Services	April 2020
Thesis title		
Different emotional education sessions in an early education environment		60 pages 10 pages of appendices
Commissioned by		
Municipality of Pyhtää		
Supervisor		
Lecturer Eija Vikman		
Abstract		
<p>The purpose of this thesis was to find out how different emotional education methods worked in groups of children who participated in our emotional education sessions and how these groups of children expressed emotions using these methods. The need for this thesis' topic arose from the commissioner, the municipality of Pyhtää. This thesis was carried out as a practice-based in one kindergarten unit in municipality of Pyhtää and the practice-based part of the thesis consisted three different emotional education sessions for groups of 5-year-olds.</p> <p>The methods of emotional education used in the sessions that we gave were fairy tale, emotion cards and drama. We used some creative emotional education methods as well, for example illustration, dance and acting. To achieve our goals of this thesis, we used qualitative research methods as data collection methods. The qualitative research methods that we used were theme interviews and observation. Documentation through audio and video recording was used to support data collection methods.</p> <p>We compiled a guide for municipality of Pyhtää about emotional education methods based on our thesis. In this guide we shared our analysis of the three emotional education sessions. Fairy tale, as an emotional education method, is a functional way for children to become familiar with emotions in general. Emotion cards functions a little better than a fairy tale, because the gesture language of the cards allows children to express emotions, even if it would be difficult to say the emotion out loud. Drama was experienced in groups of children as very pleasant method.</p>		
Keywords		
emotions, emotional education, emotional education methods, social-emotional skills, emotional skills		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	VARHAISKASVATUS.....	7
2.1	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat.....	8
2.2	Viisivuotiaan lapsen kehityksen osa-alueet	11
3	TUNTEISTA YLEISESTI	12
3.1	Lapsen sosioemotionaaliset taidot.....	14
3.2	Lapsen tunnetaidot	17
3.3	Tunnekasvatus varhaiskasvatuksessa	19
4	TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA KÄYTETYT TIEDONKERUUMENETELMÄT.....	23
5	TUNNEKASVATUSTUOKIOIDEN TOTEUTUS JA HAVAINNOT	26
5.1	Satu tunnekasvatusmenetelmänä.....	29
5.1.1	Satutuokion havainnot	31
5.2	Tunnekortit tunnekasvatusmenetelmänä	33
5.2.1	Tunnekorttituokion havainnot.....	36
5.3	Draama tunnekasvatusmenetelmänä	37
5.3.1	Draamatuokion havainnot	41
6	TUNNEKASVATUSTUOKIOIDEN ONNISTUMISEN ARVIOIMINEN	42
7	ANALYYSIÄ KÄYTTÄMISTÄMME TUNNEKASVATUSMENETELMISTÄ.....	44
8	EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	47
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	50
10	POHDINTA.....	53
	LÄHTEET	55

KUVALUETTELO

LIITTEET

Liite 1. Lupakysely vanhemmille

Liite 2. Draamatuokion käsikirjoitus

Liite 3. Opaskoonti tunnekasvatusmenetelmien toimivuudesta

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme on toteutettu toiminnallisena opinnäytetyönä ja tarkoitus opinnäytetyöllämme on korostaa ja tukea 5-vuotiaiden, päiväkotikäisten lasten tunnekasvatusta varhaiskasvatuksessa. Pää tavoitteena opinnäytetyössä pyrimme selvittämään, miten erilaiset tunnekasvatusmenetelmät toimivat varhaiskasvatuksen tunnekasvatuksessa ja välitavoitteena meidän on tarkoitus selvittää, miten 5-vuotiaat lapset tunnekasvatusmenetelmien avulla ilmaisevat tunteita.

Toimeksiantajamme opinnäytetyössä toimii Pyhtään kunta ja kohdeyksikkönä sekä toimintaympäristönä yksi Pyhtään kunnan kunnallinen päiväkotiyksikkö, jossa toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden. Yhteyshenkilöinäimme opinnäytetyössä meillä toimii kyseisen päiväkotiyksikön työyhteisön yhteyshenkilö, joka on ammattinimikkeeltään vastaava varhaiskasvatuksen opettaja sekä työyhteisön opinnäytetyön ohjaaja, joka on ammattinimikkeeltään varhaiskasvatuksen opettaja. Päiväkotiyksikön pyynnöstä emme mainitse opinnäytetyössämme nimeltä päiväkotia emmekä yhteyshenkilöitä heidän yksityisyytensä takaamiseksi. Tämä edesauttaa myös tunnekasvatus-
tuokioihin osallistuneiden lasten pysymistä tunnistamattomina. Opinnäytetyömme yhteistyö koostuu opinnäytetyön tekijöiden, ammattikorkeakoulumme opinnäytetyön ohjaavan opettajan, toimeksiantajamme Pyhtään kunnan sekä Pyhtään kunnan yhden päiväkotiyksikön kyseisten yhteyshenkilöidemme kesken. Yhteistyö sisältää osapuolien kanssa käytyä ohjausta ja tunnekasvatus-
tuokioiden suunnittelemista sekä toteuttamista opinnäytetyöprosessimme aikana.

Opinnäytetyömme prosessi alkoi vuoden 2019 kesällä, kun aloimme pohtimaan aiheita. Kun löysimme mieluisan aiheen ja toimeksiantajan työllemme, sovimme tapaamisen kohdeyksikössämme, jotta pääsimme keskustelemaan käytännön asioista tarkemmin. Tapaamiset toimeksiantajamme kanssa sijoituivat syksyyn 2019, jolloin keskustelimme opinnäytetyön toiminnallisen osuuden toteuttamisesta. Itse toiminnalliset tunnekasvatus-
tuokiot suoritimme päiväkotiyksikössä alkuvuodesta 2020. Tunnekasvatus-
tuokiota pidimme kolme,

joista kahteen tuokioon osallistui kaksi lapsiryhmää peräkkäin. Tunnekasvatustuokioidemme tunnekasvatusmenetelminä toimivat satu, tunnekortit sekä draama. Tunnekasvatustuokiolla tai vain tuokiolla tarkoitamme yhden lapsiryhmän tuokiokokonaisuutta ja tunnekasvatusmenetelmää käytämme puhuesamme erilaisista menetelmistä, jotka tukevat tunnekasvatuksen harjoittamista.

Arvioimme näiden käyttämiemme tunnekasvatusmenetelmien toimivuutta laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmien avulla. Tiedonkeruussa olemme käyttäneet menetelminä tuokioihin osallistuneiden lasten teemahaastattelua sekä tunnekasvatustuokioiden havainnointia. Havainnoinnin tukena olemme käyttäneet tunnekasvatustuokioissa dokumentointia videokuvaamisen sekä äänittämisen keinoin. Teemahaastattelun valitsimme tiedonkeruun menetelmäksi, koska se sopii esimerkiksi lasten kanssa käytettäväksi, sillä haastattelumuodossa keskitytään ennalta suunniteltujen teemojen kautta heränneeseen keskusteluun, ei pikkutarkkojen kysymysten esittämiseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.) Havainnointi on myös Saaranen-Kauppinen & Puusniekan (2006b) mukaan hyvä tiedonkeruumenetelmä, jos havainnoitavina toimivat lapset.

Valitsimme tunnekasvatuksen ja tähän liittyvät menetelmät toiminnallisen opinnäytetyömme aiheeksi, koska tunnekasvatus aihepiirinä kiinnostaa meitä opiskelijoita ja koemme aiheen erittäin tärkeäksi sekä ajankohtaiseksi. Halusimme perehtyä laajemmin tunnekasvatukseen ja tuoda havainnointimme, analyysimme sekä tuotoksemme varhaiskasvatuksen piiriin hyödynnettäväksi, sillä tunnekasvatusmenetelmien toimivuudesta ei juurikaan aiempia tutkimuksia ole tehty. Opinnäytetyömme aiheesta on toki myös meille itsellemme hyötyä tunnekasvatuksellisessa sekä muussa pedagogisessa ammattiosaamisessa. Valitsimme toiminnallisen opinnäytetyön tutkimuksellisen sijasta, koska koemme konkreettisen tekemisen olevan meille mieluisampaa ja valitsemamme aihe on mielestämme mielenkiintoisempi toteuttaa toiminnallisena tuotoksena.

Opinnäytetyömme on rajattu tunteisiin, tunnekasvatukseen ja sen tärkeyteen sekä tunnekasvatusmenetelmiin. Puhumme työssämme myös sosioemotio-

naalisista taidoista sekä tunnetaidoista ja näiden tukemisen tärkeydestä. Opinnäytetyön pohjalta laadimme toimeksiantajallemme opaskoonnin, johon kokosimme tunnekasvatuksen teoriaa, tunnekasvatustuokioissa käyttämiämme tunnekasvatusmenetelmiä sekä niiden toimivuuden analyysiä opinnäytetyön havaintojen pohjalta. Toimeksiantajallamme on toiveena voida hyödyntää opinnäytetyömme lisäksi opinnäytetyömme pohjalta tekemäämme opaskoonnia muissakin Pyhtään kunnan päiväkodeissa ja uskommekin, että toimeksiantajamme pystyy jalkauttamaan tuotoksiamme eri Pyhtään kunnan päiväkotiyksiköihin.

Opinnäytetyössä käsittelemme ensimmäisenä aiheemme teoreettista viitekehystä: yhteisiä käsitteitä, ammattikirjallisuutta sekä aiempia tutkimuksia aiheen saralta. Opinnäytetyössä avaamme myös toiminnallista opinnäytetyötä ja sen tavoitteita sekä käyttämiämme tiedonkeruumenetelmiä. Näiden jälkeen käsittelemme opinnäytetyömme toiminnallista osuutta: tunnekasvatustuokioiden toteutusta ja niiden havaintoja, onnistumisen arviointia, analyysiä sekä johtopäätöksiä. Myös työmme eettisyyttä ja luotettavuutta on käsitelty opinnäytetyöprosessin näkökulmasta.

2 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan pedagogista kokonaisuutta, jossa korostuu lapsen suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatus, opetus sekä hoito. Lapsen kasvun, kehityksen sekä oppimisen tukeminen ja hyvinvoinnin edistäminen toimivat varhaiskasvatuksen päämäärinä. (Opetushallitus s.a.a.) Varhaiskasvatus ei ole siis vain päivähoitoa, vaan se on lapsen kehitystä ja oppimista edistävää toimintaa tavoitteellisuuden sekä suunnitelmallisuuden keinoin. Varhaiskasvatuksessa lapsen aiemmat kokemukset, mielenkiinnon kohteet ja osaaminen toimivat oppimisen lähtökohtina. Varhaiskasvatuksessa pyritään ottamaan lapset osaksi toiminnan suunnittelua, toteuttamista sekä arviointia lasten omien valmiuksiensa mukaisesti. (Opetushallitus s.a.b.)

Varhaiskasvatusta voidaan Opetushallituksen (s.a.a.) mukaan järjestää ”päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai avoimena varhaiskasvatustoimintana kuten esimerkiksi kerho- ja leikkitoimintana”. Varhaiskasvatusta löytyy sekä kunnalli-

senä että yksityisenä palveluna. Jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen, mutta huoltajat kuitenkin päättävät lapsensa osallistumisesta varhaiskasvatukseen. (Opetushallitus s.a.a.)

Varhaiskasvatus kuuluu suomalaiseen koulutusjärjestelmään ja se on lapsen kasvun ja oppimisen kannalta oleellinen jakso ennen peruskouluikää. Varhaiskasvatus sisältää ikävuodet 0–6, eli lapsen ensimmäiset vuodet vauvaiästä peruskouluun siirtymiseen asti, joten esiopetuskin on osa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen tavoitteita ovat muun muassa tukea lasta hänen kasvuunsa, kehityksensä ja oppimisensa, kannustaa lasta yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon, välttää lasten syrjäytymistä ja olla huoltajien tukena kasvatustyössä. Näiden tavoitteiden lisäksi lapsen varhaiskasvatuksessa oppimat tiedot ja taidot kasvattavat lapsen osallisuuden tunnetta ja aktiivista toimimista osana yhteiskuntaa. (Opetushallitus s.a.c.)

Varhaiskasvatusta ja sen toteutusta ohjaavat suurimmaksi osaksi varhaiskasvatuslaki (540/2018) sekä valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018). Varhaiskasvatulaisissa (540/2018) ” - - säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja tuottamisesta sekä varhaiskasvatuksen tietovarannosta. - - Tätä lakia sovelletaan kunnan, kuntayhtymän ja yksityisen palveluntuottajan järjestämään tai tuottamaan päiväkotitoimintaan ja perhepäivähoitoon”. Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) sisältää säädökset muun muassa päiväkodin ja perhepäiväkodin henkilöstön mitoituksista sekä varhaiskasvatuksen lastenhoitajan kelpoisuuden tuottavista opinnoista.

2.1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatuslaki (540/2018) ohjaa varhaiskasvatussuunnitelmien tekoa. Varhaiskasvatussuunnitelmat kokonaisuudessaan koostuvat kolmesta eri tasosta: valtakunnallisista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lapsen henkilökohtaisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta. Lasten kasvuympäristön sekä varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset toimivat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 7.) Varhaiskasvatussuunnitelmilla pyritään tukemaan ja opastamaan varhaiskasvatuksen tuottamista, toteuttamista sekä kehittämistä. Suunnitelmien tavoitteena on

myös edistää tasokkaan ja tasa-arvoisen varhaiskasvatuksen toteutumista Suomessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 7.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaisesti paikalliset sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi sen keskeiset tavoitteet ja sisällöt, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja huoltajien välisestä yhteistyöstä sekä monialaisesta yhteistyöstä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 8). Varhaiskasvatusta ohjataan valtakunnallisesti varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kautta, jotta varhaiskasvatukseen osallistuvilla lapsilla olisi tasavertaiset edellytykset kokonaisvaltaiseen kasvuun, kehitykseen sekä oppimiseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 7.)

Valtakunnallisessa määräyksessä käsitellään varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja niiden velvoittavuuden, paikallisten ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelmien sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen lisäksi muun muassa varhaiskasvatuksen tehtäviä, tavoitteita ja toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua ja toteuttamista sekä lapsen laaja-alaisen osaamisen ja oppimisen osa-alueita. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on otettu myös huomioon lapsen mahdollinen tuen tarve kehityksessä ja oppimisessa sekä varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 5-6.) Lapsen laaja-alaisen osaamisen osa-alueet ovat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018, 23-24) mukaan ajattelu ja oppiminen; kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu; itsestä huolehtiminen ja arjen taidot; monilukutaito ja tieto- sekä viestintäteknologinen osaaminen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen. Lapsen oppimisen osa-alueet ovat puolestaan kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni sekä kasvan, liikun ja kehityn. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 40.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet kytkevät varhaiskasvatuksen osaksi yksilön kasvun sekä oppimisen polkua ja perusopetuksen opetussuunnitelmien jatkumoa. Yhteiskuntamme kasvatus- ja koulutusjärjestelmän yhdenmukaiset arvot, ymmärrys lapsesta ja oppimisesta sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteista takaavat järjestelmällisesti etenevän opintien lapselle. (Opetushallitus s.a.b.)

Varhaiskasvatustilain (540/2018) pykälän 22 mukaan kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja laatii paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) pohjalta. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat velvoittavat varhaiskasvatuksen piirissä työskentelevää henkilöstöä sitoutumaan varhaiskasvatustilain sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvojen, tavoitteiden ja sisältöjen mukaiseen toimintaan päivä- ja ryhmäperhepäiväkodeissa, perhepäivähoidossa sekä avoimessa varhaiskasvatuksessa (Opetushallitus s.a.b). Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan niin, että ne määrittelevät, ohjaavat sekä tukevat paikallisen varhaiskasvatuksen järjestämistä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 8).

Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat eivät voi poistaa mitään varhaiskasvatustilain tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden velvoittamaa tavoitetta tai sisältöä, mutta paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa näitä laadittuja valtakunnallisia perusteita. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 8.) Esimerkiksi Pyhtään kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019) lapsen laaja-alaisen osaamisen sekä oppimisen osa-alueet ovat muutoin yhtenäiset varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) kanssa, mutta Pyhtään kunta on lisännyt lapsen oppimisen osa-alueisiin teknologiakasvatuksen. Teknologiakasvatuksen tavoitteena toimii lasten omien kokemusten kautta saavutettava ymmärrys teknologian olevan ihmisten kehittämää. Teknologiakasvatuksella pyritään muun muassa tukemaan lasten mielenkiintoa tutkimiseen ja kokeilemiseen. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 30.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, eli puhekielessä lapsen vasu, on "varhaiskasvatuksessa laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon toteuttamiseksi" (Varhaiskasvatustilain 540/2018). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa on lapsen kasvua, kehitystä, oppimista sekä monialaista hyvinvointia tukevalla tavalla kirjattava tavoitteet lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan näiden lisäksi lapsen tuen tarve, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttaminen. Lapsen oma mielipide tulee ottaa huomioon suunnitelmaa tehdessä. (Varhaiskasvatustilain 540/2018.) Suunnitelmaan kirjatut ta-

voitteet tulee ottaa huomioon muun muassa lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 10). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan henkilöstön ja lapsen huoltajan välisen yhteistyön kautta ja päiväkodeissa suunnitelman laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen työntekijä. Varhaiskasvatuksessa työskentelevän sosionomin osaamista voidaan hyödyntää varsinkin lasten ja perheiden palvelujärjestelmän ammattitietoisuuden osalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista ja lapsen tuen tarvetta on arvioitava ja suunnitelman riittävyys ja tarkoituksenmukaisuus tulee tarkistaa vähintään vuosittain, ja useammin jos lapsen tarpeet tätä edellyttävät. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018.)

2.2 Viisivuotiaan lapsen kehityksen osa-alueet

Opinnäytetyömme käsittelee viisivuotiaita lapsia, joten koemme haluavamme koota kappaleen, jossa käsittelemme viisivuotiaan lapsen monialaisen kehityksen osa-alueita. 5-vuotias lapsi on jo kehittynyt melko itsenäiseksi yksilöksi, mutta hänen tunteensa saattavat muuttua äkisti. Tämän ikäinen lapsi kaipaa edelleen jokapäiväistä hellyyttä ja huolenpitoa aikuiselta, vaikka lapsi saattaa-kin näyttää ja vaikuttaa jo isolta. Aikuisen työhön kuuluu tukea motoriikkaan ja ystävääpiiriin liittyvässä itsenäistymisessä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto s.a.)

Viisivuotiasta lasta usein kiehtoo erilaiset sääntöpelit ja -leikit. Myös erilaiset yhteisleikit luonnistuvat tämän ikäiseltä ja esimerkiksi roolileikeissä lapsi jäljittelee usein hänelle tärkeitä aikuisia, kuten esimerkiksi omia vanhempiaan, lääkäreitä, poliisia tai päiväkodin opettajaa. (5–6-vuotiaan sosiaalinen kehitys 2018.) Useat tämän ikäiset lapset nauttivat liikunnasta esimerkiksi tanssimisen kautta ja monet 5-vuotiaat lapset pitävät erilaisesta luovasta ilmaisusta, kuten askartelusta ja piirtämisestä. Lapsi saattaa nauttia saadessaan liikkua vapaasti musiikin tahdissa. (5–6-vuotiaan liikunnallinen kehitys 2019.)

5-vuotiaalla lapsella hänen persoonallisuutensa sekä luonteenpiirteensä alkavat erottua selvemmin ja lapsen toiminnassa on vahvasti läsnä mielikuvitus. Tässä iässä lapsi alkaa käsittää myös oman sukupuolensa. Tästä syystä on hyvä huomioida etenkin yksinhuoltaja- tai sateenkaariperheessä, että tämän

ikäinen lapsi pyrkii muodostamaan mielikuvan omasta arvokkuudestaan molempien sukupuolien silmin. Jos lapsen perheestä puuttuu vanhempana jomankumman sukupuolen edustaja, lasta kannattaa tukea ihmissuhteisiin, joissa hänellä on mahdollisuus kokea positiivisia kokemuksia hänelle tärkeän, vastakkaisen sukupuolen edustajan kanssa. Lapselle voi muodostua luonnollisia sekä suotuisia suhteita lapsen omien perhesuhteiden lisäksi muun muassa perheen ystävien, sukulaisten tai lapsen kummien kesken. (5–6-vuotiaan persoonallisuuden kehitys 2019.)

Etenkin sosiaalisissa tilanteissa on hyvä muistaa, että 5-vuotiaalle kiukunpuuskat sekä tunnetilojen äkilliset vaihtumiset ovat normaali osa arkea. (5–6-vuotiaan persoonallisuuden kehitys 2019). Tämän ikäinen lapsi saattaa olla todella kipakka, kun hän suuttuu aikuisille tai muille lapsille. Lapsi saattaa sanoa rumasti, mutta tätä ei pidä säikähtää. Aikuinen voi vastaanottaa lapsen ärtymyksen rauhassa ja sanoittaa tunteen. Kun lapsi on saanut itsensä rauhoitettua aikuisen avulla, asioista keskustellaan ja selitetään lapselle, miten rumasti puhuminen saattaa loukata toisia. Jos lapsella on tapana vetäytyä sosiaalisista tilanteista säännöllisesti, esimerkiksi ujoutensa vuoksi, vaatii tämä huoltajilta intuitiota, eli luontaista vaistoa, tasapainotteluun lapsen yksilöllisyyden kunnioittamisen sekä sosiaalisten taitojen harjoittelun tukemisen välillä. (5–6-vuotiaan sosiaalinen kehitys 2018.)

5-vuotiaalla lapsella ystävyssuhteet alkavat muodostua jo melko kestäviksi ja lapsen sosiaaliset taidot ovat vahvistuneet entistä taitavammiksi. 5-vuotias lapsi osaa neuvotella ja joustaa asioista. Tämän ikäisellä lapsella ei tule niin helposti enää riitaa kavereiden kanssa, sillä lapsi osaa jo pukea tunteitaan sanoiksi. Lapsi myös harjoittelee ja pohtii hyvän sekä pahan eroa ja hakee aikuisilta vahvistusta omille käsityksilleen, joten aikuisen työhön kuuluu myös lapsen tunnekasvatuksen tukeminen. (5–6-vuotiaan sosiaalinen kehitys 2018.)

3 TUNTEISTA YLEISESTI

Tunteet kuuluvat jokaisen ihmisen päivittäiseen elämään. Tunne, eli emotio, tarkoittaa yksilön henkilökohtaista elämystä tai kokemaa, joka syntyy erilaisten tuntemusten, kuten mielihyvän tai -pahan pohjalta. (Kielitoimiston sanakirja 2020.) Tunteet tekevät elämistämme kiinnostavia ja merkittäviä ja tällä tavoin

rikastavat niitä. Tunteet myös opettavat meille uusia asioita itsestämme. (Kokkonen 2017, 11.) Tyypillisiä tunteita aiheuttavia tapahtumia ja asioita (tai jopa eloonjäämisen kannalta tärkeitä ympäristön vihjeitä) ovat muun muassa fyysinen uhka, vaaralliset eläimet, sosiaalinen vuorovaikutus, ruoka sekä toisten ihmisten tunteiden ilmaukset. Näitä edellä mainittuja asioita yhdistää se, että ne ovat omalla tavallaan yhteydessä yksilön perustana oleviin, hengissä säilymisen ja hyvinvoinnin kannalta tärkeisiin tilanteisiin. Muun muassa fyysinen uhka tai uhkaava onnettomuustilanne saavat meidät toimimaan sellaisessa tilanteessa niin, että meidän on yksinkertaisesti vain pakko toimia ja sysätä kaikki muut käynnissä olevat mielen ja kehon toiminnot hetkeksi syrjään, jotta tärkeä tavoite (kuten hengissä säilyminen) voidaan toiminnalla saavuttaa. (Nummenmaa 2010, 12-13.)

Jääskisen (2017, 60) mukaan yleisimpiä perustunteita ovat tunteet, jotka pysytään lukemaan kasvoilta. Näitä tunteita ovat viha, suru, pelko, hämmennys, ilo sekä inho. Sosiaalisiksi tunteiksi kutsutaan muun muassa välittämistä, rakkautta, häpeää sekä syyllisyyttä ja nämä tunteet muodostuvat etupäässä silloin, kun ollaan vuorovaikutuksessa toisen kanssa. Sosiaaliset tunteet edistävät yksilön sosiaalista kanssakäymistä sekä yhteisöllisyyttä. Tunteet jaetaan pääsääntöisesti positiivisiin, helppoihin tunteisiin ja negatiivisiin, haastaviin tunteisiin. Positiiviset tunteet, eli iloiset ja ”hyvät” tunteet ovat useimmiten hyväksytyjä ja ne koetaan myönteisinä, kun taas negatiiviset eli kielteiset tunteet koetaan usein haitallisiksi ja epäsuotuisiksi. Tällainen rakenne saattaa tuottaa hankaluutta etenkin lapselle, sillä lapsi saattaa hyväksyä vain omat positiiviset ja sallitut tunteensa, eikä osaa hyväksyä negatiivisia tunteitaan, vaikka nämäkin tunteet kuuluvat elämään ja yhdistävät jokaista ihmistä. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 32.)

Monesti myös vanhemmat ovat valitettavasti tottuneet kotikasvatukseen, jossa kielletään kaikki tunteenpurkaukset. Moni muistaa lapsuudestaan käskyn ”mene huoneeseesi ja palaa, kun olet rauhoittunut”. Kun lapsi palaa rauhoittuneena huoneestaan, asiaan ei enää palata, vaan käyttäydytään kuin mitään ei olisi tapahtunut. Tällainen käyttäytyminen, jossa vihaa ja aggressiota kohdellaan kuin ne olisivat häiriöitä ja epänormaaleja asioita, saa aikaan lapselle tunteen, että hänessä on jotain vialla, koska hän kokee näin ja lapsi saattaa kokea, että hänen on päästävä tämän tyylisistä tunteista eroon. Näin lapsi voi

tottua ajan kuluessa siihen, että kun hänellä tulee tällaisia negatiivisia tunteita, tunteenpurkaukset tapahtuvat vaihtoehtoisin keinoin (kuten päiväkirjaan ajatusten purkamisena) eikä vuorovaikutuksellisten tunneilmaisujen kautta. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 24.) Tällä tavoin lapsi ei pääse turvallisesti kokemaan ja käsittelemään tunteitaan, vaan hän joutuu käsittelemään tunteitaan yksin ja jopa häpeämään niitä.

Arkisten tekemistemme järjestäminen tärkeysjärjestykseen on yksi tunteiden päätehtävistä. Se on myös lajikehityksellisesti yksi tunteiden vanhimmista tehtävistä. Kun tekemisemme järjestetään tärkeysjärjestykseen, pyrimme sen avulla pääsemään oman onnellisuutemme kannalta tärkeiden asioiden pariin, kuten esimerkiksi haluamiimme työtehtäviin ja harrastuksiin sekä miellyttävien ihmisten joukkoon. Mutta myös negatiiviset tunteet, kuten esimerkiksi pelko, suojelevat meitä ikäviltä asioilta. Kun tällainen tunne ilmenee, osaamme välttää ja ottaa välimatkaa asiaan, joka on hyvinvoinnillemme haitallinen. (Kokkonen 2017, 11.)

Tunteita muodostuu meissä siis koko ajan, mutta vain osan niistä tiedostamme. Ja vaikka emme ole niistä aina tietoisia, tunteet aiheuttavat meissä monenlaisia tuntemuksia - ne esimerkiksi ihastuttavat, koskettavat, liikuttavat sekä raivostuttavat. Lisäksi ne saattavat myös pelottaa meitä, koska emme välttämättä edes tiedä, mitä tunnemme ja miten suhtautuisimme kokemaamme tunteeseen. Tästä syystä tunteisiin joko ali- tai ylireagoi helposti. Tunnekokemus itsessään on kehollinen, joten sen perusta on olemassa jokaisella syntymästä lähtien. Näin ollen tunteet tunnetaan kehossa tuntemuksina ja fysiologisina, eli elimistön toimintaan liittyvinä, muutoksina. Tunnemme tunteet kehossamme syntymästä lähtien, mutta tunteiden säätelyä, ilmaisemista sekä sanallistamista opettelemme koko elämäme ajan. (Jääskinen 2017, 11-12.)

3.1 Lapsen sosioemotionaaliset taidot

Sosioemotionaaliset taidot jakautuvat sosiaalisiin sekä emotionaalisiin taitoihin. Sosiaalisiin taitoihin kuuluu sosiaaliset suhteet sekä mm. vuorovaikutustaidot. (Hormavirta s.a.) Kiviluoteen (2019, 15) mukaan emotionaalisiin taitoi-

hin kuuluvat tunne- ja itsesäätelytaidot, joihin sisältyvät tunteiden tunnistaminen, niiden nimeäminen, tunteiden ilmaiseminen sekä niiden säätely. Näiden sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen lisäksi myös kiintymyssuhteet, osallisuus ja toiminnan tavoitteet sekä toimintaympäristö eli konteksti rakentavat omalta osaltaan yksilön sosioemotionaalisia taitoja ja tätä kautta yksilön kokonaisvaltaista tunne-elämän kyvykkyyttä.

Määttä ym. (2017) ovat tuottaneet Opetushallituksen ja Jyväskylän yliopiston toimesta *Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa* -tilannekartoituksen, josta ilmenee muun muassa lapsen sosioemotionaalisten taitojen kehitys sekä niiden tukeminen suomalaisessa varhaiskasvatustajärjestelmässä. Määttä ym. (2017, 7) mainitsevat tilannekartoituksessaan lapsen sosioemotionaalisen alueen kehitystehtävinä toimivan Weissbergin ym. (2015) tutkimuksen mukaan mm.

1. ”itsetuntemus ja itsetietoisuus (kyky tunnistaa omia emootioita, henkilökohtaisia tavoitteita ja arvoja sekä arvioida omaa käyttäytymistä)
2. itsesäätely (kyky säädellä omia emootioita ja omaa käyttäytymistä)
3. sosiaalinen tietoisuus (kyky tunnistaa ja ymmärtää toisten tunteita ja asettua toisten asemaan/tunnistaa toisten näkökulma, kyky tuntea ja osoittaa empatiaa ja ymmärtää käyttäytymisen sosiaalisia normeja)
4. ihmissuhdetaidot (kyky luoda ja ylläpitää tasapainoisia ja palkitsevia sosiaalisia suhteita)
5. vastuullinen päätöksenteko (kyky tehdä rakentavia omaa käyttäytymistä ja vuorovaikutusta koskevia päätöksiä)”.

Lapsen sosioemotionaalisten taitojen opettelu sekä niiden tukeminen on tärkeää, koska hyvät sosioemotionaaliset taidot ja positiivinen sosioemotionaalinen kehitys edistävät lapsella muun muassa lapsen koulumenestystä sekä fyysistä ja henkistä terveyttä sekä hyvinvointia. Ne myös ehkäisevät lasten käyttäytymisongelmia. Jos sosioemotionaaliset taidot ovat lapsella heikkoja, ne saattavat vaikuttaa hankaluuksiin vertaissuhteissa. Heikoilla sosioemotionaalisisilla taidoilla saattaa myös olla yhteys heikkoon suoriutumiseen koulussa sekä sisäänpäin suuntautuneisuuteen sosiaalisessa käyttäytymisessä ja vuorovaikutuksessa. (Heiskanen & Koivula 2019, 5.)

Civic Enterprises & Peter D. Hart Research Associates (s.a., 20) tekivät Yhdysvalloissa kansallisen opettajakyselyn muodossa tutkimuksen siitä, kuinka sosioemotionaalisten taitojen opetteleminen voi voimaannuttaa lapsia ja näin muokata kouluja (eng. kielinen tutkimus on nimeltään *A National Teacher Survey on How Social and Emotional Learning Can Empower Children and Transform Schools*). Tutkimuksen mukaan kouluympäristössä tulisi luoda mahdollisuus sosioemotionaalisten taitojen opettelemiselle, sillä miljoonalle 5.-12. luokan oppilaille tehty tutkimus osoittaa, että positiiviset tunteet (kuten toivo ja hyvinvointi) voivat nostaa oppilaan akateemista menestystä jopa 31 %:lla.

Tutkimuksessa mainitaan myös monien julkisen koulun keskeyttäneiden näkemys sosioemotionaalisten taitojen oppimisen tärkeydestä. He ovat sanoneet, että olisivat pysyneet koulussa valmistumiseen asti, jos koulut olisivat tarjonneet oppilailleen sosioemotionaalisten taitojen opettelemista – muina toiveina olivat koulun sisäisten ihmissuhteiden rakentamista ikätovereiden ja vanhempien välillä, demonstroida johtamista sekä mahdollisuus jakaa tulevaisuuden suunnitelmia. Tutkimuksen tuloksena todetaan sosioemotionaalisten taitojen oppimisen edistävän nuoren akateemisen menestymisen lisäksi mm. nuoren hyviä käytöstapoja, yhteistyötä toisten kanssa sekä hyvinvointia. Samalla tutkimus mainitsee näiden taitojen oppimisen ehkäisevän mm. lintsaamista, päihteiden käyttöä sekä kiusaamista. (Civic Enterprises & Peter D. Hart Research Associates s.a., 13, 20.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) huomasimme, että lapsen sosioemotionaalisia taitoja tai niiden kehityksen tukemista ei ole nostettu esille lapsen laaja-alaisen osaamisen eikä oppimisen osa-alueissa. Itse asiassa valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) sosioemotionaalisuuden käsite mainitaan kerran käsiteltäessä lapsen tuen tarvetta sekä tuen toteuttamista. Määräyksessä todetaan lapsen tuen tarpeen johtuessa muun muassa vaikeasta vammasta tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi tällöin yhtenäistä ja yksilöllistä tukea (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 57).

Pyhtään kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019) ei myöskään viitata konkreettisesti sosioemotionaalisiin taitoihin valitettavasti kertaakaan. Kuitenkin sosiaalisia taitoja Pyhtään kunnan varhaiskasvatussuunnitelman (2019, 14; 23) mukaan kehittävät sekä tukevat lapsen osallistuminen ja vaikuttaminen sekä ryhmässä leikkiminen. Suunnitelmassa kerrotaan, että lapselle annetaan tilaa harjoitella ja kehittää tunteita. Lasten sosiaalisia sekä emotionaalisia taitoja paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaan tuetaan vuorovaikutuksen keinoin henkilöstön toimesta. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 11; 18-19.) Mielestämme lapsen sosioemotionaalisen kehityksen kannalta valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa olisi tärkeää huomioida tämä merkittävä lapsen kehityksen osa-alue tarkemmin, jotta sosioemotionaalisten taitojen opetteleminen vahvistuisi entisestään varhaiskasvatussympäristössä.

3.2 Lapsen tunnetaidot

Tunnetaidot ovat tärkeitä jokapäiväisessä elämässä, sillä ihmisen kyky havaita ja tiedostaa omia tunteita toimivat tunnetaitojen sekä itsetuntemuksen perustana. Tunnetaito-osaamista tarvitaan myös toisten tunteiden ymmärtämisessä sekä ja erilaisissa vuorovaikutustilanteissa toisten ihmisten kanssa. (Tunnetaitojen perusteet s.a.)

Aikuisen ja lapsen tunnetaidot eroavat hieman toisistaan. Tasapainoisella aikuisella tunnetaidot tulevat esille taitona tunnistaa erilaisia tunteita niin muissa ihmisissä kuin itsessäänkin. Aikuisen tunnetaitoihin liittyy myös tunteiden nimeäminen sekä tunnistaminen ja vaikuttaminen tunteiden ilmenemiseen, eli omaan tunnekäyttäytymiseen. (Jalovaara 2005, 95-96.) Kuitenkin jo lapsena on tärkeää oppia tunnetaitoja, koska näiden taitojen tarkoitus on mm. järjestää lapsen kokemat tunteet järjestykseen ja tunnistettavaksi (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 19). Lapsella tunnetaito tulee ilmi esimerkiksi siten, että hänellä on taito leikkiä kaverin kanssa. Myös se, että lapsi on oppinut hallitsemaan mielialjohteitaan jonkin päämäärän takia, on lapsen tunnetaitoa. (Jalovaara 2005, 95-96.)

Tunteiden säätelyä on tärkeää osata. Esimerkiksi jos tunteemme ovat liian voimakkaita tai kestävät pitkään, ne voivat alkaa rasittamaan meitä, olivatpa

ne sitten epämiellyttäviä tai miellyttäviä tunteita. Ne voivat myös hankaloittaa kehomme ja mieleemme tasapainoa sekä vaikeuttaa tai jopa estää mielihyvän kokemista. Tunteiden säätelyssä merkittävimpänä päämääränä toimii rasittavien tunteiden keventäminen, jotta kykenisimme kaikesta huolimatta tuntemaan mielihyvää ja kehossamme säilyisi tasapaino, sillä nämä ovat tärkeitä edellytyksiä hyvinvointiamme ajatellen. (Kokkonen 2017, 20.)

Varhaislapsuudessa, lapsuudessa ja nuoruudessa tunteet esiintyvät yksilön elämässä isommassa roolissa kuin aikuisena. Näissä varhaisemmissa ikäluokissa tunteet sanelevat yksilön fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista elämää useammin kuin järki. Siinä missä aikuiset osaavat peittää tunteitaan ja osoittaa tunteitaan vain pienissä määrin, lapset ja nuoret eivät tätä hallitse niin hyvin. Lapsen tunteiden avoin osoittaminen vaihtuu kuitenkin taidoksi ohjata omia tunteitaan kasvatuksen ja useiden sosiaalisten kokemusten avulla. (Kemppinen 2000, 1.)

Lapsi oppii ymmärtämään tunteitaan samalla, kun oppii, mitkä kaikki asiat ovat kiellettyjä ja mitkä sallittuja. Jos pieni lapsi yrittää tehdä jotain kiellettyä ja hänen vanhempansa kieltävät, hän näkee myös heidän ilmeistään ja eleistään sen, että on toiminut väärin. Ja vastakohtaisesti, jos lapsi pääsee vanhempiensa syliin ja häntä hoivataan, hän kokee ja kuulee, että hän on rakastettu. Tällä tavoin puheessakin ilmenee sanoja kuten "kivaa" tai "paha mieli", jotka lapsi oppii tunnistamaan. Ja melko nopeasti lapsi oppii liittämään ei-toivottuihin juttuihin "pahan mielen" ja mukaviin asioihin "hyvän mielen". Kun lapsi sitten kasvaa, hän alkaa etsimään sanoja monille muille tunnetiloille. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 18.) On tärkeää, että lapsi oppii sietämään turhautumista ja vastoinkäymisiä, pitämään mielihalunsa aisoissa ja ymmärtämään omia tunteitansa. Ihminen, joka omaa tunnetaitoja, on myös usein sosiaalisesti taitava ja empaattinen. (Jalovaara 2005, 10-11.) Vanhemmat ja huoltajat toimivat kasvattajina ja heidän tarkoituksensa on olla lapselle paikalla ja tehdä asiat lapsen kanssa siten, että lapsi tuntee aikuisen olevan rakastava ja turvallinen. Tällä tavoin lapsi omaksuu empatiaa. (Jalovaara 2005, 96.)

Tunnetaidot tarkoittavat siis erilaisten tunteiden hallintaa ja käsittelyä. Siihen kuuluu esimerkiksi erilaisten vihamielisyyksien ja ongelmien käsittelytaitoa, im-

pulssien eli hetkellisten mielijohdeiden hallintaa sekä turhautumisen sietokykyä. Taito kohdata ja suvaita aidosti kaikenlaisia ihmisiä kuuluu myös tunnetaitoihin. (Jalovaara 2005, 96.) Tunnetaitoja opeteltaessa ja opettaessa on tärkeää muistaa, että kaikki tunteet ovat sallittuja eikä ole väärin tuntea erilaisia tunteita. Kallisarvoiseen tunnetaito-osaamiseen kuuluu omien tunteiden olemassaolon ja niiden esiintymisen salliminen sekä kokemiensa tunteiden tunnistaminen. (Tunteet haltuun s.a.) Varhaiskasvatuksen tulisikin olla lapselle turvallinen ympäristö tunnetaitojen opettelulle. Tunnetaitojen opetteluun ja oppimisen kautta muun muassa myös lapsen sosiaaliset taidot erilaisissa vuorovaikutustilanteissa kehittyvät (mm. Peltonen & Kullberg-Piilola 2005; Kotka 2011; Heiskanen & Koivula 2019).

3.3 Tunnekasvatus varhaiskasvatuksessa

Tunnekasvatus on hyvä aloittaa jo pienestä pitäen. Kun lapsi on päiväkodissa, hän kokee siellä monia tunteita ja näkee, että kaveritkin tuntevat erilaisia tunteita. Siksi onkin tärkeää, että aikuiset sekä päiväkodissa että kotona, sanoittavat tunteita lapselle ja auttavat lasta ymmärtämään, että erilaiset tunteet ovat normaaleja ja hyväksyttäviä. Lasten tunnekasvatuksen tavoitteena on se, että lapset saisivat sisällään kuohuvat tunteet jotenkin järjestykseen ja niin, että lapset pystyisivät tunnistamaan kokemansa tunteet. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2000, 20).

Tunnekasvatuksessa tärkeimpiä osia ovat tunteiden havaitseminen ja tunteiden hallinta. Tunteiden havaitseminen on tarkoituksellista tunne-elämän analysointia ja tarkkailua, joilla saadaan tietoa siitä, mitä tunteita tunnemme ja miten suhtaudumme tuntemaamme tunteeseen. Tietoista tunnekasvatusta voidaan järjestää koko lapsuus- sekä nuoruusvaiheen ajan. (Kemppinen 2000, 4.) Tätä kasvatusta ei voi Kemppisen (2000, 4) mukaan kompensoida millään toisella kasvatuksellisella tekijällä.

Jalovaaran (2005, 112) mukaan Kilpeläinen-Hauru (2001) teki kasvatustieteen pro gradu -tutkielman, jossa hän määritteli tunnekasvatuksen toteutumiseksi kolme mallia keräämänsä haastatteluaineiston pohjalta. Ensimmäinen malli käsittää tunnekasvatuksen satunnaisesti eteen tulevien tilanteiden käsittelyksi. Tämä malli siis usein lähtee negatiivisten tunteiden käsittelystä ja eteen

tulevat tilanteet ovat useimmiten ongelmatilanteita. Tällaisissa tilanteissa pyritään keskustelemaan lapsen kanssa sekä opettamaan tunnetilanteiden hillintää tai hallintaa. Toisen mallin tunnekasvatus liitetään lämminhenkiseen ilmapiiriin sekä tunneperäiseen huomioimiseen ja tämän mallin tunnekasvatusta voidaan kutsua tunnesuhteeksi tai -ilmapiiriksi. Mallissa pyritään edistämään hyvinolontunnetta sekä ihmisten välisiä tunnesuhteita. Tässä mallissa korostuvat avoimuus, rehellisyys, yhteisyys, kokemukset ja elämykset sekä hyvän tunneilmaston luominen. Mallissa kasvattaja toimii yleensä lasten elämän tapahtumien myötäeläjänä, joka keskustelee lapsen kanssa ja jakaa lapsen tunteita sekä vaikuttaa niihin. Kolmannen mallin tunnekasvatus koostuu harjoituksista ja tuokioista. Kasvattaja suunnittelee ja organisoii erilaisia harjoituksia tiettyin tunnetavoittein. Tässä mallissa draama- ja ilmaisutaito ovat monesti keinoina ja mallissa painotetaan myönteisten tunteiden käsittelyn vaativan tietoista aktiivisuutta ja tekemistä. Näiden kolmen mallin lisäksi on olemassa myös neljäs malli, jossa tunnekasvatus sekä tunnetaitojen opettaminen ovat oma yksittäinen kokonaisuus. Tätä kokonaisuutta kyseisessä mallissa toteutetaan toistuvasti tarkoin määrätyllä ajalla. Tällaista mallia edustaa Suomessa Aseman Lapset ry:n maksullinen Tunnemuksu -tunnetaito-ohjelma.

Aikuisen tehtävänä on toimia lapsen harjoituskaverina tunnekasvatuksessa. Jos lapsella tulee jostain asiasta harmitus ja hän tulee aikuisen luokse itkien, aikuisen täytyy osoittaa, että tunne on täysin normaali. Aikuisen olisi hyvä myös sanoittaa tunne lapselle. Esimerkiksi, kun lapsi tulee itkien aikuisen luokse, voi aikuinen osoittaa sanoillaan, ilmeillään ja eleillään - eli emotionaalisella käyttäytymisellään - että on huolestunut. Hän voi myös kysyä lapselta, että tuliko hänelle paha mieli. Näin lapsi huomaa, että aikuinen tunnisti lapsen pahan mielen ja sanoitti tunteen. Kun aikuinen toimii näin, lapsi ymmärtää, että ikävät tunteet ovat normaaleja ja aikuiset tuntevat samoja tunteita. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 19.)

Päiväkodeissa tunnetaitojen opettamiseen ja opettelemiseen ryhmätoiminnot ovat hyviä tilanteita. Vielä esimerkiksi lukutuokioiden tai riitojen selvittelyjen tilanteissa tunnetaitojen opettamista ei ole tehty kovinkaan järjestelmällisesti, vaan enemmänkin satunnaisesti. Tunnetaitojen opettaminen on kuitenkin lisätty opetussuunnitelmaan ja tarkoituksena on, että se olisi järjestelmällistä,

koska tunnetaidot ja sosiaaliset taidot ovat hyvin merkittäviä taitoja sekä elämänhallinnan että oman ja läheisten onnellisuuden kannalta. Kuitenkin tunnetaitojen opettaminen ja opetteleminen lapsiryhmässä ovat taukoamattomia prosesseja. Jos aikuinen ei ole ohjaamassa lapsiryhmän toimintaa, lasten tunnetaidot voivat mahdollisesti vinoutua. Aikuisen vastuuna on tarkkailla sosiaalisten suhteiden toimivuutta lapsijoukossa ja jos tarvitsee, myös opastaa tasa-arvon kunnioittamiseen. (Opetushallitus s.a.d.) Tällä tavoin voidaan ehkäistä epätasa-arvon ilmenemistä lapsiryhmissä.

Varhaiskasvattaja tukee lapsen tunne-elämän kehitystä muun muassa opetuksen ja palautteen kautta. Jos lapsella esiintyy tunteidenkäsittelytaitojen puutetta voi aikuinen auttaa lasta harjoittelemalla lapsen kanssa yhdessä tunnetaitoja. On kuitenkin suotavaa, ettei tunnetaitojen harjoittelussa tukeuduta vain yksittäiseen menetelmään, sillä taidot ja näiden puutteet ovat henkilökohtaisia, laaja-alaisia sekä ympäristöstä riippuvaisia. (Opetushallitus s.a.d.) Tunnekasvatusta sekä siihen liittyviä sosioemotionaalaisia taitoja sekä tunnetaitoja voidaan varhaiskasvatusympäristössä tukea muun muassa kyseisten taitojen tukemiseen tarkoitetuilla menetelmillä, kuten erilaisilla toimintamalleilla, ohjelmilla ja materiaaleilla; leikin, musiikin, draaman, kuvittamisen ja liikunnan avulla; kuva- ja lelumateriaaleilla sekä muilla toiminnoilla. (Heiskanen & Koi-vula 2019, 8.) Erilaisia menetelmiä tunnekasvatuksen sekä tunnetaitojen tukemiseen löytyy muun muassa:

- Askeleittain/Pienin Askelin

Tunnekasvatuksellinen opetusohjelma. Askeleittain on suunnattu esikouluikäisistä viidesluokkalaisiin, kun puolestaan Pienin askelin -ohjelma on uusi, päivitetty versio Askeleittain-ohjelmasta, ja se on suunnattu 3–5-vuotiaille päiväkotikäisille lapsille. (Askeleittain ja Pienin Askelin s.a; Askeleittain – Pienin Askelin s.a.)

- Tunnekuksu ja Mututoukka

Tunnetaito-ohjelma sekä esikouluun että alkuopetukseen. Tämän ohjelman avulla päiväkodeissa, kouluissa sekä kerhoissa opetellaan tunnetaitoja ja empaattisuutta. Ohjelmassa on 12 kokonaisuutta ja näiden

avulla lapsien on tarkoitus tutustua erilaisiin tunteisiin ja oppia hyväksymään, ilmaisemaan ja käsittelemään niitä tunteita. Kokonaisuudesta löytyy myös materiaalia, joka auttaa vanhempia liittyä tunnemuksun toimintaan. (Tunnekuksu ja Mututoukka -tunnetaito-ohjelma esikouluun ja alkuopetukseen s.a.)

- FunFriends

Tunnekasvatuksellinen ohjelma. Suunnattu päiväkotij- ja alkuopetusikäisille lapsille. Tarkoitus tukea varhaiskasvatusympäristössä työskenteleviä ottamaan uusia, käytännönläheisiä tapoja työskentelyynsä. Ohjelman teemoina toimivat muun muassa kaveritaidot, tunteiden huomioiminen rentoutuminen ja myönteisten sekä kielteisten tunteiden tunnistaminen. (Aseman Lapset Ry 2014.)

- Papilio-ohjelma

Sosioemotionaalisten taitojen tukemiseen ja itsesääätelyongelmien ennaltaehkäisyyn tarkoitettu ohjelma. Suunnattu alle kouluikäisille lapsille, etupäässä 3–7-vuotiaille lapsille. Alun perin Saksasta, johon Suomessa oleva toiminta kytkeytyy. Ohjelman tarkoituksena on vahvistaa tunnetaitoja sekä vastuullista sosiaalista vuorovaikutusta ja ennaltaehkäistä erilaisia tunne-elämän sekä käyttäytymisen ongelmia. (Jyväskylän yliopisto 2018.)

- Ihmeelliset vuodet -ohjelma

Ryhmäpohjainen ohjausmenetelmä. Yhdysvalloista psykologian professorin Webster-Strattonin kehittämä. Suunnattu 3–12-vuotiaille lapsille, joilla on käytöshäiriöitä, sekä heidän kanssaan työskenteleville ja näiden lasten vanhemmille. Tarkoitus ohjelmalla on positiivisten kasvatustien menetelmien edistäminen sekä kasvattajien auttaminen lasten käyttöshäiriöiden käsittelemisessä. Lisäksi tavoitteena on parantaa lapsen ja kasvattajan (vanhempi, opettaja, huoltaja) välistä vuorovaikutusta. Ohjelmaa on tutkittu ympäri maailmaa ja sitä on kehitetty 30 vuotta. (Ihmeelliset vuodet s.a.) Suomessa ohjelma on ollut käytössä jo yli 10 vuotta ja se on osoitettu olevan erittäin tehokas hoito-ohjelma ympäri maailmaa (MIELI Suomen Mielenterveysseura ry s.a.).

- Tunteesta tunteeseen -materiaali

Kasvatukseen tarkoitettu oppimateriaali tunnetaidoista. Materiaalin koko nimi on ”Tunteesta tunteeseen – ihmismielen tarina kuvin ja sanoin”. Siinä on kuvattuna 104 tunnetta, aakkosjärjestyksessä. Piirretyissä kuvissa esiintyy jokin tilanne ja kysymyksillä käynnistetään keskustelua arkielämässä tutuista tunteista. Materiaalin tavoitteena on harjoitella tunteiden säätelyä sekä niiden tunnistamista, ilmaisemista ja nimeämistä. (Opetushallitus s.a.e.)

Varhaiskasvatusympäristössä on mainitsemiemme tunnekasvatusohjelmien lisäksi käytössä laaja skaala erilaisia tunnekasvatusmenetelmiä ja -materiaaleja lasten sosioemotionaalisten taitojen tukemiseksi.

4 TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA KÄYTETYT TIEDONKERUUMENETELMÄT

Toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisena opinnäytetyönä. Ammattikorkeakouluissa voit valita joko tutkimuksellisen tai toiminnallisen opinnäytetyön teon. Ammatillisena tavoitteena toiminnallisella opinnäytetyöllä on toiminnan ohjeistaminen, ohjaaminen, järjestäminen tai rationaalistaminen (eli järjellisen selityksen antaminen jollekin asialle). Toiminnallisessa opinnäytetyössä toteutetaan jokin prosessi, tuotos tai projekti, jonka tarkoituksena on kehittää käytännön työtä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä linkittyy toiminnallisen osuuden toteutus ja sen raportointi. (Vilkka & Airaksinen 2003, 9.)

Raporttiosuus toiminnallisessa opinnäytetyössä on teksti, josta välittyy koko opinnäytetyön teko. Siihen kuuluu muun muassa mitä, miksi ja miten on tehty, millainen prosessi opinnäytetyön toiminnallisen osuuden toteutus on ollut ja millaisiin johtopäätöksiin ja tuloksiin tämä kaikki on johtanut. Raporttiosuudesta käy myös ilmi, kuinka tekijä arvioi omaa oppimistaan sekä tuotostaan kokonaisuutena. Toiminnalliseen opinnäytetyöhön täytyy myös raportin lisäksi tuottaa tuotos, jota kutsutaan produktiksi. Produkti on yleensä kirjallinen ja siihen on tarkoitus kirjoittaa hieman eri tyylillä kuin raporttiin: raporttiin kirjoitetaan selostaen ja produktissa taas lähestytään tekstilläsi kohde- ja käyttäjäjoukkoa. (Vilkka & Airaksinen 2003, 65.)

Opinnäytetyöhön voi käyttää joko määrällisen tai laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmiä. Määrällisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmä on toimiva menetelmä toiminnallisessa opinnäytetyössä silloin, kun opinnäytetyössä tarvitaan tukea mitattavista, numeraalisista tiedoista, jotka ilmoitetaan tilastollisesti. Eli jos opinnäytetyössä selvitettävät kysymykset muotoutuvat muotoon ”missä määrin” tai ”kuinka paljon”, tarkoittaa se, että opinnäytetyöllä pyritään selvittämään tietoa määrällisten tiedonkeruumenetelmien avulla. Tähän tarvitaan kuitenkin tutkimus, jonka kohde on mitattavissa. Aineistoa määrällisessä tiedonkeruumenetelmässä voi kerätä postitse, sähköpostitse, puhelimen välityksellä tai paikan päällä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 58.)

Laadullisia tutkimusmenetelmiä taas on hyvä käyttää silloin, kun opinnäytetyössä halutaan ymmärtää kokonaisvaltaisesti jotain toimintaa. Toiminnallisissa opinnäytetyöissä laadullinen tutkimusmenetelmä toimii myös silloin, kun tarkoituksena on suorittaa kohderyhmän visioon nojautuva ajatus. Laadullisessa tutkimuksessa materiaalia voi kerätä esimerkiksi yksilö- tai ryhmähaastatteluna. Yksilöhaastatteluihin toimivia tapoja kerätä materiaalia ovat joko lomake- tai teemahaastattelut. Lomakkeessa jokaiselta tutkittavalta kysytään avoimia kysymyksiä samassa muodossa ja järjestyksessä. Lomakehaastattelu on strukturoidumpi tapa haastatella kuin teemahaastattelu. Teemahaastattelu taas on hyvä toiminnallisessa opinnäytetyössä muun muassa silloin, kun tarkoituksena on kerätä infoa jostain tietystä aihealueesta. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu, vapaampi aineiston keruun tapa. Nämä haastattelut voi tehdä puhelimen välityksellä tai paikan päällä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63.) Teemahaastattelu on virallisesti lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelu ei mene eteenpäin valmiiden ja yksityiskohtaisten kysymysten avulla, vaan kysymykset kohdentuvat tiettyihin teemoihin, jotka ovat etukäteen suunniteltuja. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.)

Laadullisessa tutkimuksessa materiaalia voi kerätä haastattelun lisäksi myös havainnoimalla ja se sopiikin hyvin laadulliseksi tiedonkeruumenetelmäksi. Havainnointia voi käyttää itsenäisesti tai jos tiedonkeruumenetelmänä on haastattelu, niin havainnointia voi käyttää lisänä tukemassa haastattelua. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Havainnointi on aistien avulla

tapahtuvaa tiedonkeruuta. Havainnoinnin avulla saadaan tietoa ”ympäristöstä, henkilön tilasta, verbaalisesta ja nonverbaalisesta viestinnästä, erilaisista toiminnoista, tottumuksista ja taidoista”. (Havainnointi s.a.)

Havainnointi on hyvä menetelmä, jos tutkittavina toimivat lapset tai tutkittavilla on esimerkiksi kielellisiä vaikeuksia, koska havainnointi on hyödyllinen myös esimerkiksi vuorovaikutuksen tukemisessa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Saaranen-Kauppinen & Puusniekka (2006b) kertovat KvaliMOTV:n *Havainnointi*-verkkójulkaisussaan Flickin (1998) erottelevan neljä mahdollista havainnoitsijan paikasta riippuvaa roolia suhteessa havainnoitavaan kohteeseen, jotka ovat täysin osallistuva, osallistuja havainnoitsijana, havainnoitsija osallistujana sekä täysin havainnoitsija. Täysin havainnoitavissa toteutetaan suoraa havainnointia, jolloin havainnoija ei osallistu ollenkaan toimintaan ja osallistuvassa havainnoinnissa tutkija on havainnoitavassa toiminnassa aktiivisessa osassa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Havainnointia tiedonkeruumenetelmänä käyttäessä on muistettava, että konkreettiset havainnot sekä henkilökohtaiset tulkinnat kyseisistä havainnoista tulee pitää erillään toisistaan. (Havainnointi s.a.)

Opinnäytetyömme on toteutettu toiminnallisena opinnäytetyönä ja tavoitteina opinnäytetyössämme on 5-vuotiaiden, päiväkotikäisten lasten tunnekasvatuksen korostaminen ja tukeminen varhaiskasvatuksessa. Pää tavoitteena opinnäytetyössämme toimii erilaisten tunnekasvatusmenetelmien toimivuuden arviointi varhaiskasvatuksen tunnekasvatuksessa ja välitavoite on selvittää, miten 5-vuotiaat lapset tunnekasvatusmenetelmien avulla ilmaisevat tunteita. Halusimme valita toiminnallisen opinnäytetyön tutkimuksellisen sijasta, koska koemme kumpikin, että toiminnallinen tekeminen on meille mieluisampaa. Myös pohtiessamme, minkä aiheen valitsimme työllemme, ajatuksemme pyörivät toiminnallisuuteen liittyvissä aiheissa enemmän. Meidän opinnäytetyöhömme valitsimme laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmät, koska koimme saavamme näin paremmin tietoa aiheestamme. Laadullisista tiedonkeruumenetelmistä valitsimme omaan opinnäytetyöhömme yksilohaastattelut ja tavaksi teemahaastattelun sekä havainnoinnin. Teemahaastattelumme yhdistyi hieman myös lomakehaastatteluun siinä mielessä, että olimme valmiiksi miettineet kysymykset, joita lapsilta kysymme ja olimme kirjoittaneet ne ylös.

Haastattelulomaketta meillä ei kuitenkaan konkreettisesti ollut. Havainnoidesamme tuokioita jaoimme roolit siten, että toinen meistä opiskelijoista toimi tuokion vetäjänä toisen toimiessa havainnoitsijana siten, että hänen positionsa oli havainnoitsija osallistujana ja lapsiryhmän vaihtuessa opiskelijatkin vaihtoivat roolejaan. Halusimme valita havainnoinnin toiseksi tiedonkeruumenetelmäksemme siksi, että koimme sen toimivan hyvänä lisänä haastattelun ohessa ja uskoimme, että saamme sen avulla hieman tarkempaa tietoa opinnäytetyötämme varten. Havainnoimme myös jokaisen pitämämme tunnekasvatustuokion yhteisesti dokumentointimateriaalien pohjalta.

Opinnäytetyön tuotokseksi, eli produktiksi, valmistimme opaskoonnin toimeksiantajallemme annettavaksi. Opaskoontiin kokosimme opinnäytetyötämme ohjaavaa teoriapohjaa tunnekasvatuksesta ja tunnetaidoista ja avasimme pitämämme tunnekasvatustuokioita sekä näissä käyttämiämme tunnekasvatusmenetelmiä. Opaskoonnissa toimme esiin myös tunnekasvatusmenetelmien toimivuuden arviointia työmme havaintojen sekä analyysin pohjalta. Toiveenamme on, että kohdeyksikkömme voi hyödyntää opaskoontia opinnäytetyömme ohella tunnekasvatuksellista toimintaa toteuttaessaan. Lisäksi Pyhtään kunta voi jalkauttaa opaskoontimme halutessaan toisiin kunnan varhaiskasvatusympäristöihin.

5 TUNNEKASVATUSTUOKIOIDEN TOTEUTUS JA HAVAINNOT

Ennen tunnekasvatustuokioidemme pitämistä kävimme tutustumassa Pyhtään kunnan yhteen päiväkotiyksikköön, jossa tulimme pitämään tunnekasvatustuokiot. Tutustumiskäynnin tarkoituksena oli tehdä itsemme lapsille tutuiksi, jotta vuorovaikutus opiskelijoiden ja lapsiryhmien välillä olisi luontevampaa tunnekasvatustuokioissa. Pidimme kyseisessä Pyhtään kunnan päiväkotiyksikössä tammi- ja helmikuun 2020 aikana kolme erilaista tunnekasvatustuokiota, joista kahteen tuokioon osallistui kaksi lapsiryhmää peräkkäin ja kolmanteen yksi lapsiryhmä. Tunnekasvatustuokiot pidettiin päiväkotiyksikön rauhallisessa ja kookkaassa tilassa ja tuokioiden kestot vaihtelivat 40 ja 45 minuutin välillä. Jokaiseen tuokioon osallistui meidän opiskelijoiden sekä lapsiryhmien lisäksi työyhteisön opinnäytetyön ohjaaja, joka toimii kyseisten ryhmäläisten varhaiskasvatuksen opettajana arjessa. Kyseinen työyhteisön opin-

näytetyön ohjaaja antoi aina tunnekasvatustuokioiden jälkeen opiskelijoille palautteen tuokioiden/tuokion kulusta sekä huomiot ja parannusehdotukset näihin liittyen. Työyhteisön opinnäytetyön ohjaajan palautteen avaamme Tunnekasvatustuokioiden onnistumisen arviointi -kappaleessa.

Tunnekasvatustuokioiden tunnekasvatusmenetelminä toimivat satu, tunnekortit ja draama. Tunnekasvatustuokioiden toimintaosuuksiin otimme osaksi luovan ilmaisun eri keinot, joita olivat kuvittaminen, tanssiminen sekä näytteleminen. Jokaista näistä luovan ilmaisun keinoa voi käyttää omana tunnekasvatusmenetelmänään. Näillä luovan ilmaisun keinoilla pyrimme tunnekasvatustuokioiden tukemaan lasten luovuutta ja mielikuvitusta, itsevarmuutta sekä itseilmaisua. Jokaisen arvioimamme tunnekasvatusmenetelmän (satu, tunnekortit ja draama) jälkeen keskustelimme lapsiryhmien kanssa heidän ajatuksistaan liittyen tuokioon, tuokioiden ilmenneisiin tunteisiin sekä miten lapsiryhmät kokivat kyseiset tunnekasvatusmenetelmät.

Tuokioita varten luimme kolme Fanni-sarjan kirjaa, jotka olivat *Fanni ja suuri tunnemöykky*, *Fanni ja rento laiskiainen* sekä *Fanni ja ihmeellinen tunnelämpömittari*, joista valitsimme kirjan *Fanni ja suuri tunnemöykky* (Pöyhönen & Livingston 2019) tuokioiden saduksi ja kirja olikin osalle lapsiryhmäläisistä jo entuudestaan tuttu. Valitsimme Fanni-sarjasta kyseisen sadun, sillä kirjan teema oli meidän tunnekasvatustuokioihimme sopivin. Toiset läpikäymämme Fanni-sarjan sadut käsittelivät mm. itsesäätelyä sekä ahdistusta, jotka eivät meidän opinnäytetyöhömmä yhtä vahvasti liittyneet teemojensa puolesta kuin *Fanni ja suuri tunnemöykky*. Luimme valitsemamme sadun joka tuokiolla, jotta tuokioiden esiintyisi jatkumo ja lasten olisi helpompaa muistaa tarinan kulku ja siinä esiintyvät tunteet.

Lähes poikkeuksetta jokaisen tuokion aloituksessa esittäydymme keskenämme lasten kanssa sekä avasimme kyseisen päivän tuokion toiminnan ja tarkoituksen pintapuolisesti sekä yksinkertaisesti saavuttaaksemme lapsiryhmille vahvan kokema siitä, mitä tuokiossa tullaan tekemään. Tuokioiden lopetukset olivat keskustelu- ja palautepiirejä tuokioista sekä ”fiiliksisistä”. Keskustelut sijoittuivat tuokioiden toiminnallisten osuuksien (eli luovan ilmaisun keinojen) jälkeen, sillä näin tuokiolla on looginen loppu. Varsinainen loppukeskustelu tapahtui aina yhteisesti, jonka jälkeen ryhmäläiset antoivat yksitellen, eri

tilassa palautteen tuokiosta peukkupalautteen kautta. Peukkupalautteen vaihtoehtoina olivat peukku ylös, peukku vaakatasossa tai peukku alas. Yhdessä tuokiossa oli keskustelun ja peukkupalautteen välissä siirtymäleikki, joka oli tunnetanssi. Halusimme tällä tavoin yhdessä tuokiossa huomioida paremmin siirtymät ulosmenoon sekä käsipesun kautta ruokailuun.

Lähes jokaiseen tunnekasvatustuokioon osallistui vieraskielisiä lapsia, eli lapsia, joilla suomi toimii toisena kielenä. Tuimme näiden vieraskielisten lasten (sekä samalla myös äidinkieleltään suomenkielisten lasten) tuokioiden kulun ymmärtämistä sekä sisäistämistä havainnollistamalla satua mm. tukikuvien sekä tunnekorttien avulla, sillä ne ovat ilmeiden ja eleiden kautta kansainvälisiä. Tukikuvina toimivat kirjasta läpiirretyt hahmojen kuvat, jotka myöhemmin draamatuokiossa toimivat osana nukketeatterin hahmoista.

Opinnäytetyön tavoitteiden saavuttamiseksi olemme käyttäneet laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmistä havainnointia sekä teemahaastattelua. Tunnekasvatustuokioissa keskityimme laadullisilla tiedonkeruumenetelmien avulla havainnoimaan ja arvioimaan, miten käyttämämme tunnekasvatusmenetelmät toimivat kyseisissä lapsiryhmissä sekä miten lapsiryhmissä ilmaistiin tunteita menetelmien avulla. Havainnointitulosten yhtenäisyyden varmistamiseksi opiskelijat kävivät yhdessä läpi jokaisen tuokion jälkeen havainnoijan havainnointimuistiinpanot sekä toisen opiskelijan huomiot, jonka jälkeen yhdessä katsoimme videokameran kuvaaman havainnointimateriaalin.

Teemahaastatteluissa pyrimme kartoittamaan lapsiryhmiltä, mikä heidän mielestään oli tuokioissa kivaa ja mikä ei puolestaan niin kivaa, heidän kokemuksensa tunnekasvatusmenetelmien käytöstä sekä yleiset mielipiteet tunnekasvatustuokioista ja niiden osuuksista. Tunnekasvatustuokioiden loppukeskustelua olemme kuitenkin hyödyntäneet havainnointimateriaalin avulla tunnekasvatusmenetelmien toimivuuden arvioimiseen teemahaastattelun tukena.

Opiskelijat olivat yhdessä suunnitelleet teemahaastattelua varten yhtenäiset teemat, joiden pohjalta laadimme kysymyksiä tunnekasvatustuokioihin. Teemahaastattelut tapahtuivat siis tunnekasvatustuokioiden lopuksi, peukkupalautteen yhteydessä (poikkeuksena ensimmäinen tunnekasvatustuokio, jossa

sekä haastattelun teemat että peukkupalautteet käytiin yhteisesti läpi). Teemojen ja kysymysten yhdessä suunnittelulla pyrimme varmistamaan, että kysymykset, joita kysyimme lapsiryhmiltä, olivat mahdollisimman yhteneväisiä keskenään.

Dokumentointi toimi meillä tiedonkeruun tukena. Dokumentoimme jokaisen tunnekasvatustuokion videokuvaamalla sekä äänittämällä. Ennen tuokioiden alkua havainnoiva opiskelija asetti videokameran aina valmiiksi huoneen nurkkaan videokuvaamaan, jottei lapsiryhmien keskittyminen herpaantuisi tämän takia tuokioiden aikana. Dokumentointia varten täytimme lapsien vanhemmilla lupakyselyn lasten tuokioihin osallistumisesta sekä tuokioiden videokuvaamisesta (liite 2).

5.1 Satu tunnekasvatusmenetelmänä

Ensimmäinen tunnekasvatustuokiomme oli satutuokio, jossa tunnekasvatusmenetelmänä käytimme satua sekä toiminnallisena osuutena luovaa ilmaisua, joka oli sadun pohjalta tunteiden kuvittaminen. Satu on luonnollinen keino päiväkotij- ja ala-asteikäisille lapsille tutkiskella ja perehtyä tunteisiin. (Jääskinen 2017, 175.) Satutuokioihimme osallistui kaksi lapsiryhmää, joten pidimme kaksi erillistä tuokiota.

Aloitimme tuokiot siten, että asettelimme istuintyynytt lattialle puolikuun muotoon ja lapsiryhmät istuivat niille. Nimikierroksen ja alkukeskustelun jälkeen aloitimme sadun lukemisen. Toinen opiskelijoista luki satua niin, että lapsiryhmät näkivät sadun kuvat koko ajan ja toinen opiskelijoista näytti tukikuvia ryhmille ja havainnoi samalla lasten toimintaa ja tunteiden ilmaisua.

Lukemisen jälkeen keskustelimme hetken lapsiryhmien kanssa sadusta sekä sen herättämistä tunteista. Keskustelun päätteeksi satua lukeva opiskelija kertoi ryhmille tuokion seuraavasta osiosta, joka oli tunteiden kuvittaminen sadun pohjalta. Valitsimme luovan ilmaisun keinoksi kuvittamisen, sillä se tukee lasten tunneälyä sekä luovuutta ja mielikuvitusta (Piirtämisen hyödyt lapsilla 2019). Jaoimme ryhmille paperit sekä kynät ja lapset saivat aloittaa tunteiden kuvittamisen. Opiskelijat kiersivät lasten luona juttelemassa heidän kanssaan

piirustuksista sekä sadusta samalla, kun lapset piirsivät. Opiskelijat sekä työyhteisön opinnäytetyön ohjaaja myös avustivat ja kertoivat toiminnan ohjeistusta ryhmille, kun tähän oli tarvetta.

Kuva 1. Ensimmäisen satutuokioryhmän piirustuksia (Pekkanen 17.1.2020).

Kuva 2. Toisen satutuokioryhmän piirustuksia (Pekkanen 17.1.2020).

Kuva 3. Toisen satutuokioryhmän piirustus (Pekkanen 17.1.2020).

Piirtämisen jälkeen keskustelimme vielä hetken loppukeskustelun muodossa yleisesti satutuokiosta ja lapsiryhmien ajatuksista siihen liittyen. Satutuokioiden loppuksi pyysimme – näissä tuokioissa poikkeuksena - yhteisesti lapsiryhmien peukkupalautteet ja kiitimme kaikkia osallistumisesta tuokioon.

5.1.1 Satutuokion havainnot

Lukemassamme sadussa tunteina pääasiassa ilmeni iloa, innostuneisuutta, rakkautta, surua, apeutta, suuttumusta, kateellisuutta, jännitystä, hämmästyttä, häpeää ja pettymystä. Sadun lukemisen jälkeen keskustelimme lapsiryhmien kanssa yhteisesti sadussa ilmenneistä tunteista sekä heijastimme sadussa esiintyneitä tunteita opiskelijoiden ja lapsiryhmien lasten jokapäiväiseen arkielämään. Keskusteltaessa lapsiryhmien kanssa iloisuuden tunteesta, kysyimme ryhmiltä, että millaisissa tilanteissa ryhmäläiset ovat kokeneet ilon tunnetta. Ryhmissä ilmeni seuraavanlaisia vastauksia:

”eilen – oltiin kavereitten kaa!”

”kaverit”.

Keskustelimme lapsiryhmien kanssa myös surullisuudesta. Toisen lapsiryhmän kanssa johdateltiin surullisuuden tunteeseen kysymällä ryhmältä, että

miltä tuntuu, jos kaveri ei haluakaan leikkiä. Vastauksia ryhmässä ilmeni seuraavanlaisesti:

”surulliselta”

”tai kiukkuiselta”

”nii ja kateellinen”.

Lapsiryhmät näyttivät opiskelijoiden havaintojen mukaan seuraavan satua sekä tukikuvia tarkasti ja vaikuttivat keskittyneiltä sadun kuuntelemiseen.

Sadusta ja sen tunteista heränneen keskustelun jälkeen siirryimme satutuokioiden toiminnalliseen osuuteen, joka oli tunteiden kuvittamista. Ohjeistimme ryhmäläisiä piirtämään jonkin haluamansa tunteen sadun pohjalta, mutta jos vaikutti, että lapsi ei keksinyt tästä mitään, annoimme vaihtoehdoksi piirtää myös haluamansa asian omasta elämästään, johon liittyy jokin tunne. Ketään ryhmäläistä ei pakotettu kuvittamaan, jos he eivät halunneet. Havainnointimielessä lapsiryhmien kuvitusten tuotokset (ks. Kuva 1., Kuva 2. & Kuva 3.) olivat tunteiden osalta samankaltaisia, esimerkiksi tunnetta iloinen kuvitettiin lapsiryhmissä seitsemän kertaa ja poikkeuksena oli vihan tunne, joka kuvitettiin ryhmissä kerran. Tästä voidaan huomata, että iloiset sekä arkipäiväiset tunteet olivat lapsiryhmien kuvituksissa suosittuja.

Kuvituksen jälkeen opiskelijat kokosivat ryhmäläiset vielä yhteiseen loppukeskusteluun, jossa vaihdoimme ajatuksia satutuokioon liittyen. Kysyttäessä suurin osa ryhmäläisistä piti satutuokiosta sekä tunteiden piirtämisestä sadun pohjalta. Lapsiryhmien mielestä satua oli mukava kuunnella ja kuuntelemiseen jaksoi keskittyä. Satukaan ei lapsiryhmien mielestä ollut liian pitkä, ja eräs kommentti olikin:

”ei, se oli liian lyhyt”.

Opiskelijoiden havainnointien mukaan lapsiryhmät toimivat ensimmäisellä tunnekasvatustuokiolla rauhallisesti ja hieman varautuneen oloisesti ja työyhteisön opinnäytetyön ohjaaja oli opiskelijoiden kanssa tästä samaa mieltä. Lapsiryhmien varautuneisuus saattoi vaikuttaa tiedonkeruun menetelmien tulok-

sellisuuteen esimerkiksi vastausten vähäisyytenä, sillä ryhmäläiset eivät mahdollisesti täysin avoimesti pystyneet kertomaan kaikkia ajatuksiaan tunnekysymyksiin ja loppukeskusteluun liittyen. Kokemamme varautuneisuus saattoi johtua muun muassa siitä, että lapsiryhmät osallistuivat ensimmäistä kertaa tuokioomme sekä me opiskelijat olimme vielä lapsiryhmille hieman vieraita.

Satutuokioissa kysyimme lapsiryhmiltä peukkupalautteet yhteisesti ilman varsinaista haastattelua, sillä olimme kartoittaneet lapsiryhmien mielipiteet tuokiosta ja tässä käytetyistä tunnekasvatusmenetelmistä sekä niiden mielekkyydestä satutuokioiden loppukeskusteluissa. Korjasimme kuitenkin seuraavissa tuokioissa peukkupalautteiden tapahtuvan lapsikohtaisesti teemahaastattelujen yhteydessä, eikä enää yhteisesti. Satutuokion peukkupalautteissa suurin osa lapsista antoi hyvän palautteen (peukku ylös), muutamat lapset antoivat huonon palautteen (peukku alas) ja muutamat lapsista eivät vastanneet ollenkaan.

Satutuokioiden loppukeskusteluista tuli ilmi lapsiryhmien lähes yhtenäinen mielipide sadun sekä kuvittamisen mukavuudesta. Työyhteisön opinnäytetyön ohjaaja kertoi sadun olevan usein käytetty tunnekasvatusmenetelmä päiväkotiyksikössä sekä kuvittamista sadun pohjalta kerrottiin myös käytettävän päiväkodissa jonkin verran.

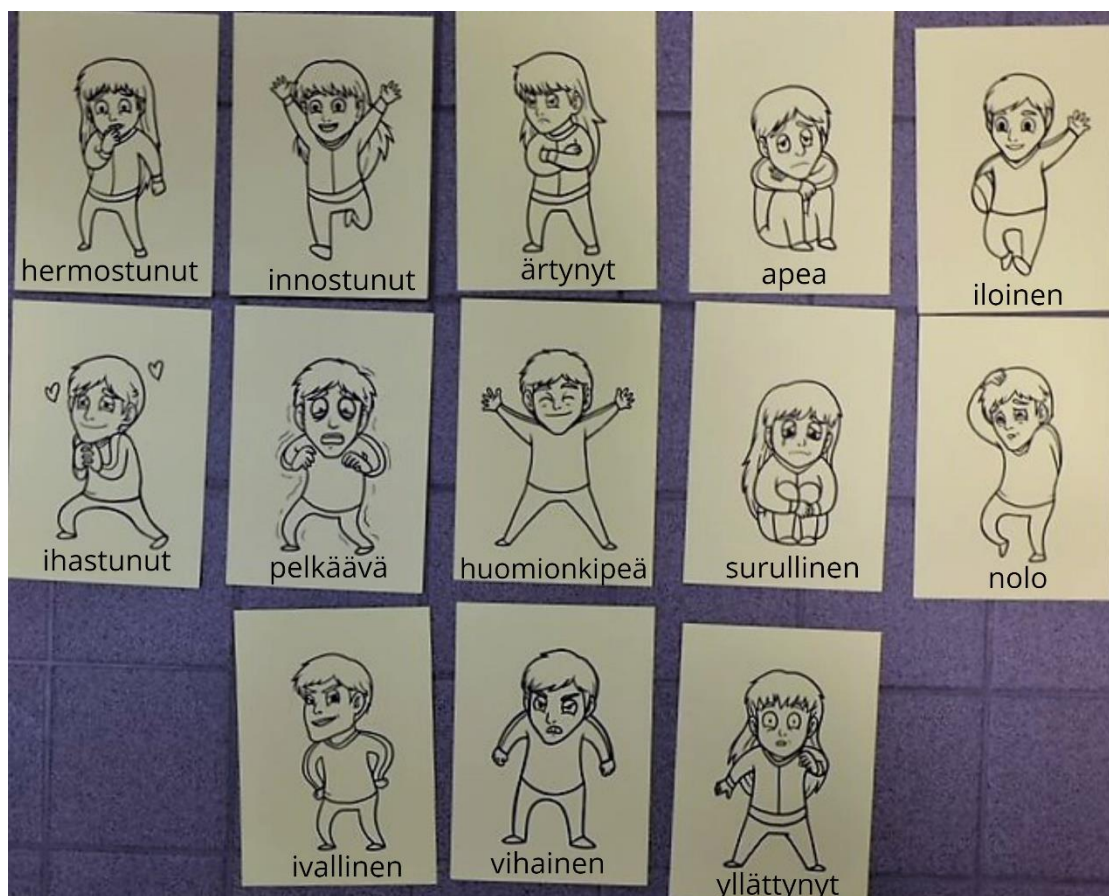
5.2 Tunnekortit tunnekasvatusmenetelmänä

Toinen tunnekasvatustuokiomme koostui tunnekorttien käyttämisestä tunnekasvatusmenetelmänä. Kuvitetut tunnekortit ovat merkityksellinen osa tunnekasvatusta sekä siinä käytettyjä tunnekasvatusmenetelmiä. Koska tunteet ovat abstrakteja, on lasten aluksi haasteellista sekä tunnistaa tunteitaan että pukea niitä sanoiksi. Tunnekorttien avulla vielä aiemmin abstraktilta tuntuva tunne saa selvemmän tarkoituksen. Tunnekorttien tarkoituksena toimii tunteiden visualisointi kuvituksen keinoin, joka auttaa lasta tunteiden tunnistamisessa ja nimeämisessä. (Tunnetaitoja lapselle s.a.) Tunnekorteiksi tuokioomme valitsimme *Tunne- ja kaveritaitokortit* (s.a.), jotka koimme selkeimmiksi läpikäymistämme tunnekorttipakoista. Muita tunnekorttipakkoja, joihin tutustuimme, olivat muun muassa *Jukka Hukka* -tunnekortit, *MAHTI*-tunnekortit,

Huomaa hyvä! -toimintakortit, *Tunteet tutuiksi* -tehtäväkortit, *Rossi ja Viima* -tunnekortit sekä *Molli*-materiaalin mukana tulevat tunnekortit.

Tunnekorttituokioidenkin alussa olimme asetelleet puolikuun muotoon istuintyyny, joille lapsiryhmät istuutuivat. Esittäydyimme lapsiryhmien kanssa sekä keskustelimme, mitä tällä kyseisellä tuokiolla tulemme tekemään. Tuokioiden alussa otimme jo lattialle valmiiksi levitetyt *Tunne- ja kaveritaitokortit* (MIELI Suomen Mielenterveysseura ry s.a.) käyttöön sen hetkisten tunnetilojen sa-noittamisen avuksi. Tunne- ja kaveritaitokorteista otimme käyttöön vain tunne-kortit, eikä kaveritaitokortteja käytetty tuokioissamme. Muistuttelimme myös lapsiryhmien mieleen satutuokiossa luettua satua *Fanni ja suuri tunnemöykky* (Pöyhönen & Livingston 2019), jonka pohjalle kaikki tunnekasvatustuokiomme perustuu. Tunnekorttituokioissa käytimme myös kahta tukikuvaa tukikuvista, joita käytimme satutuokiossa. Tukikuvista ilmeni vahvoina tunteina suuttumus ja pettymys. Levitimme lattialle ryhmien eteen 13 tunnekorttia (kuva 4), joissa esiintyi laaja skaala tunteita. Osa tunteista oli lapsiryhmille jo entuudestaan tuttuja ja osa vielä hieman vieraampia, kuten oletimmekin. Kuvaan, jonka otimme tunnekorteista (kuva 4), lisäsimme itse tekstit korttien alle muokkaus-ohjelmalla tunteiden tunnistamisen helpottamiseksi lukijalle. Tunteita ei siis ole alkuperäisissä tunnekorteissa nimetty kortin alareunaan, vaan kortin kääntö-puolelle.

Kävimme nimikierroksen ja pienen alkukeskustelun, jonka jälkeen aloitimme sadun lukemisen. Tunnekorttituokioissa pysäytimme sadun viisi kertaa ja jokaisen pysäytyksen kohdalla kävimme kyseisessä katkelmassa ilmenneitä tunteita läpi tunnekortteja käyttäen. Katkelmat, joihin pysäytimme satua, sisäl-sivät jokainen arkielämästä tuttuja tunteita.

Kuva 4. Tuokioissa käytetyt Tunne- ja kaveritaitokortit (s.a.) (Pekkanen 20.2.2020).

Sadun päätyttyä keskustelimme loppukeskustelun muodossa ryhmien kanssa vielä hieman tunnekorttituokiosta sekä tunnekorteista. Kysyimme ryhmien ajatuksia tunnekorttien käytöstä ja olivatko tunnekortit entuudestaan heille tuttuja. Pelkästään tunnekorttituokioiden lopussa huomioimme siirtymät yksityiskohtaisemmin ja käytimme tähän toimintana tunnetanssia. Tanssin valitsimme luovan ilmaisun keinoksi, sillä liikkuminen tukee lapsen tapaa ottaa selvää asioista ja osallistua maailmaan. Myös luovan liikunnan ja tanssin kautta lapset pystyvät luomaan omaa kulttuuriaan. (Anttila 2009, 17-18.) Loppukeskustelun jälkeen laitoimme musiikkia soimaan ja ryhmä sai tanssia tai liikkua vapaasti musiikin tahtiin. Musiikiksi tunnekorttituokioihin valitsimme *Tunnelaulun* (2015), koska halusimme valita siirtymiin jonkin tuokioiden teemaan liittyvän musiikin. Opiskelija, joka luki sadun kyseiselle lapsiryhmälle, jäi ryhmän kanssa tanssimaan ja lähetti lapset yksi kerrallaan toisen opiskelijan luokse antamaan peukkupalautteet. Tästä lapset siirtyivät ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan ohjeistuksen mukaisesti jatkamaan päiväkotipäiväänsä.

5.2.1 Tunnekorttituokion havainnot

Tunnekorteissa esiintyi seuraavanlaisia tunteita: hermostunut, innostunut, ärtynyt, apea, iloinen, ihastunut, pelkäävä, huomionkipeä, surullinen, nolo, ivallinen, vihainen ja yllättynyt (kuva 4). Sadun pysähdyksissä esiintyi tunteina jännitys, uteliaisuus, innostus, ilo, rakkaus, suuttumus, kiukku, suru/apeus ja häpeä ja suurinta osaa näistä tunteista käsittelimme lapsiryhmien kanssa tunnekorttien avulla.

Lapsiryhmä osoittanut erään katkelman jälkeen *hermostunut* tunnekorttia (kuva 4) ja sanoittanut tunteen jännitykseksi. Tästä jatkoimme keskustelua tunteeseen jännitys liittyen ja kysyimme lapsiryhmiltä, milloin he ovat tunteet jännitystä. Pysähdyksessä nousi seuraavanlaisia kommentteja:

”ku mie sain jäätelön – et tippuuko se maahan vai ei”
”mua jännitti, ku piti sukeltaa, et mä uppoon sinne pohjaan”
”ulkomaanmatka jännitti”.*

*maan nimi vaihdettu yleispäteväksi termiksi

Tunne- ja kaveritaitokorttien (MIELI Suomen Mielenterveysseura ry s.a.) tunnekorttien avulla lapsiryhmissä tunnistettiin perustunteet, kuten ilo, suru ja suuttumus erittäin hyvin. Tunnekorttien käyttö (s.a.) koosteessa painotetaan, että vääriä vastauksia tunnekorttien käyttöön ei ole ja lapsi voi kokea kortissa esiintyvän tunteen eri tunteena. Monia tunnekortteja (kuva 4) pystyi opiskelijoidenkin mielestä liittämään moniin samankaltaisiin tunteisiin, kuten esimerkiksi huomionkipeä-tunnekortin iloon sekä innostukseen, apea-tunnekortin suruun ja väsymykseen, ihastunut-tunnekortin rakkauden tunteeseen sekä nolo-tunnekortin häpeään. Otimme myös ivallinen-tunnekortin tunnekorttituokioihimme mukaan, koska halusimme antaa lapsiryhmille mahdollisuuden erilaisiin vastausvaihtoehtoihin. Haasteellisimmista tunteista lapsiryhmissä sanoitettiin nolo-tunnekorttia hajamieliseksi, häpeäksi sekä hämmästykseksi. Puolestaan ivallinen-tunnekorttia kommentoitiin lapsiryhmissä seuraavasti:

”paha”

”ilkeä”

”tämä näyttää sellaiselta, mikä haluaa suunnitella jotain paha”.

Opiskelijoiden havainnointien mukaan tunnekorttituokiossa lapsiryhmät olivat hieman vapautuneemman oloisia kuin satutuokion aikana. Tämä johtui todennäköisesti siitä, että me opiskelijat olimme lapsille jo hieman tutumpia kyseisen tuokion aikana.

Toisessa tunnekasvatustuokiossa pyysimme lapsiryhmiltä lapsikohtaisesti haastattelun yhteydessä peukkupalautteen. Haastatteluun kuului lapsen näkemysten kartoitusta kyseisistä tunnekasvatustuokioista. Suurin osa lapsista antoi hyvän palautteen (peukku ylös) kommentoimalla, että satu sekä tunnekortit olivat kivoja ja muutama lapsista antoi huonon palautteen (peukku alas) kommentoimalla, että musiikki oli tyhmää sekä ”en tiedä miksi”. Viimeisimmän kommentin sanonut lapsi kertoi kuitenkin peukkupalautteensa olleen vitsi ja oikeasti tykkäsi tuokiosta.

Mielestämme tunnekorttituokioiden lapsiryhmät ilmaisivat erilaisia tunteita tunnekorttien avulla reippaasti sekä laajasti. Tunnekortit herättivät lapsiryhmissä paljon keskustelua sadussa ilmenevistä tunteista sekä arkielämän tilanteista ja niihin liittyvistä tunnetiloista. Sadun lukemisen jälkeen lapsiryhmät kertoivat käyttäneensä aiemmin tunnekortteja päiväkodissa tai kotona ja ryhmät kertoivat pitäneensä tunnekorttien käytöstä sekä heidän mielestään tunteita oli korkeista helppo löytää. Tunnekortit otettiin opiskelijoidenkin mielestä lapsiryhmissä hyvin vastaan ja huomasimme, että tunnekortit helpottivat lapsiryhmien tunteiden ilmaisua, eikä tunnekorttien käyttö välttämättä vaatinut lapselta tunteen sanoittamista, ellei lapsi halunnut sanallisessa muodossa vastata.

5.3 Draama tunnekasvatusmenetelmänä

Kolmannessa tunnekasvatustuokiossa käytimme draamaa tunnekasvatusmenetelmänä. Draamatuokioon otimme toiminnaksi nukketeatterin sekä luovan ilmaisun keinoksi tunteiden näyttelemisen tunnekorttien pohjalta, jonka avulla pyrimme lisäämään muun muassa lasten varmuutta itseilmaisuteen sekä luovaan toimintaan. Toivasen (2009, 35) mukaan draamatyöskentely lisää lasten sosiaalisuutta, ymmärrystä ja empatiakykyä toisia lapsia kohtaan sekä draama antaa myös lapsille keinon ilmaista itseään, tunteitaan sekä ajatuksiaan.

Tämä tuokiomme oli siitä erilainen, että osallistuvien lapsien määrä oli pienempi kuin aikaisemmin, joten ryhmiä ei tullut draamatuokioon kuin yksi. Kyseiseen tuokioon lapsiryhmän sekä työyhteisön oppinäytetyön ohjaajan lisäksi osallistui myös sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittava opiskelija osana harjoitteluaan. Aloitimme draamatuokiomme taas asettelemalla istuintyynytt lattialle ja lapsiryhmä istuutui näille. Tuokion alussa esittäydyimme lapsiryhmän kanssa niin, että jokainen sanoi yksi kerrallaan nimensä ja näytti jonkin liikkeen, jonka muut tuokioon osallistuvat toistivat perässä. Esittäytymiseen valitsimme kyseisen aktiviteetin, sillä se oli mielestämme mukavan kevyt pohjustus tuokiossa tulevaan, nukketeatterin jälkeiseen toimintaan, joka oli tunteiden näyttelemistä tunnekorttien avulla.

Esittäytymisleikin jälkeen kerroimme lapsiryhmälle esittävämme jo aiemmilta tuokioilta tutuksi tulleen *Fanni ja suuri tunnemöykky* (Pöyhönen & Livingston 2019) -sadun nukketeatterin muodossa. Olimme tehneet nukketeatterin huoneen yhteen nurkkaan ja lisänneet siihen pientä rekvisiittaa (kuva 5). Nukketeatteriin opiskelijat jakoivat roolit siten, että toinen opiskelijoista esitti nukketeatterin ja toinen havainnoi.

Kuva 5. Nukketeatterin rekvisiittaa (Pekkanen 7.2.2020).

Nukketeatteria varten olimme tehneet käsikirjoituksen (liite 2) kirjan *Fanni ja suuri tunnemöykky* -sadun pohjalta. Koimme, että käsikirjoitus tekee esittämisestä sujuvaa sekä luonnollisempaa. Nukketeatterin hahmoina meillä toimivat satu- ja tunnekorttituokioissa jo tutuiksi tulleet tukikuvat. Tämän lisäksi läpipiirsimme myös Fanni-tunnetaitosarjan kirjoista ja tunnekorteista hahmoja erilaisissa tunnetiloissa ja teippasimme kaikki läpipiirtämämme kuvat jäätelötikkujen päähän (kuva 6).

Kuva 6. Nukketeatteria varten askartelemamme läpipiirretyt paperinuket Fanni-tunnetaitosarjasta (Mäenpää 6.2.2020).

Kun nukketeatteriesitys oli valmis, istuimme ryhmän kanssa vielä lattialle ja keskustelimme hetken nukketeatterista ja ryhmän ajatuksista siihen liittyen. Keskustelun jälkeen otimme tunnekortit esiin ja ohjeistimme ryhmälle, mitä seuraavaksi teemme. Teatteriesitystä seuraavan toiminnan tarkoituksena oli, että lapset yksi kerrallaan esittävät jonkin kortin tunteen muille ryhmäläisille ja muut lapset saavat arvata, mikä tunne on kyseessä. Tunnekortteja valitsimme kahdeksan erilaista, jotka olivat perustunteita sekä hieman haasteellisempia tunteita. Tähän tuokioon valitsimme eri tunnekorttipakan kuin tunnekorttituokiossa, koska *Fannin tunnetaitokortit* (2020) (kuva 7) saapuivat vasta tunnekorttituokiomme jälkeen sekä *Fannin tunnetaitokortit* vaikuttivat mielestämme mielenkiintoisilta ja halusimme nähdä, millä tavoin kyseiset tunnekortit toimivat ryhmässä. Tässäkin tuokiossa kuvaan, jonka otimme tunnekorteista (kuva 7),

lisäsimme itse tekstit korttien alle muokkausohjelmalla tunteiden tunnistamisen helpottamiseksi. Tunteiden nimiä ei siis alkuperäisissä tunnekorteissa ole alareunassa, vaan kortin kääntöpuolella.

Kuva 7. Tuokiossa käytetyt Fannin tunnetaitokortit (2020) (Pekkanen 7.2.2020).

Kun jokainen ryhmän jäsen oli saanut esittää muille erilaisia tunteita ilmeiden ja eleiden avulla, istuimme vielä hetkeksi ryhmäläisten kanssa lattialle. Keskustelimme draamatuokiosta sekä aikaisemmista tunnekasvatustuokioista. Kiihdimme ryhmää reippaudesta, avoimuudesta ja ylipäätään osallistumisesta tunnekasvatustuokioihimme. Jokainen ryhmäläinen kävi vielä antamassa yksittäisen peukkupalautteen havainnoivalle opiskelijalle.

5.3.1 Draamatuokion havainnot

Tieto tulevasta nukketeatterista herätti lapsiryhmässä selvää hilpeyttä. Nukketeatteriesitys nauratti ja oli selkeästi mieluinen lapsiryhmälle. Se esitettiin puhekielellä, jotta lapsien olisi helpompi ja mukavampi seurata esityksen etene- mistä. Nukketeatteri ei ollut lapsiryhmälle uusi asia, sillä ryhmässä kerrottiin, että heillä on aikaisemminkin ollut nukketeatteriesityksiä. Kun kysyimme lapsi- ryhmältä, kumpi on mieluisampi tapa seurata tarinaa, sadun lukeminen vai nukketeatteri, lapsiryhmä yksimielisesti antoi vastaukseksi nukketeatterin ole- van mieluisampi. Keskustelussa tuli myös ilmi lapsiryhmän toive esittää nuk- keteatteria aikuisille kyseisillä hahmoilla ja kyseisen sadun pohjalta tulevaisuu- dessa.

Draamatuokion luovaan ilmaisuun eli tunteiden näyttelemiseen valitsimme *Fannin tunnetaitokorteista* (2020) esitettäväksi tunteiksi vihan, hämmästyksen, pelon, inhon, ilon, syyllisyyden, ylpeyden sekä surun. Kerroimme lapsiryh- mälle, että tunnekorteissa esiintyviä tunteita olisi tarkoitus esittää muulle ryh- mälle ja muut ryhmäläiset saisivat arvata esitettäviä tunteita. Tiedostimme, että osa tunnekorttien tunteista (esim. inho, syyllisyys ja ylpeys) saattoivat olla lapsiryhmälle haastavampia esittää ja arvata, sillä kyseisiä tunteita ei välttä- mättä jokapäiväisessä elämässä esiinny. Tämän vuoksi ryhmäläisen valitessa yhden tunnekortin tunteen, toinen opiskelijoista oli lapsen apuna tunteen sa- noittamisessa ja näin varmisti, että tunne on lapselle tuttu. Opiskelija auttoi myös tarvittaessa ryhmäläisiä tunteen elekielessä ennen näyttelemistä sekä tarvittaessa avustettiin muita ryhmäläisiä erilaisin vinkein tunteen tunnista- miseksi. Tunteiden näyttelemiseen ei ketään ryhmäläisistä pakotettu, mutta kaikki lapsiryhmässä halusivat osallistua toimintaan.

Lapsiryhmää haastateltiin tässäkin tuokiossa lapsikohtaisesti peukkupalauttei- den yhteydessä. Jokainen lapsiryhmässä antoi tuokiolle hyvän palautteen (peukku ylös) kommentoiden, että nukketeatteri sekä tunteiden näytteleminen oli kivaa ja lapset toivat ilmi, että draamatuokio oli tunnekasvatustuokioista mielekkäin.

Draamatuokion nukketeatterin avulla kyseisessä lapsiryhmässä ei juurikaan ilmaistu erilaisia tunteita, eikä tälle ollut oikeastaan mahdollisuutta, sillä nukketatteriesitys ei itsessään ollut vuorovaikutuksellista toimintaa. Tämän vuoksi olimme ottaneet draamatuokioon vielä toiminnaksi tunteiden näyttelemisen lapsiryhmän kesken, jotta lapsiryhmä pääsi toteuttamaan itseään sekä ilmaisemaan erilaisia tunteita tunnekorttien avulla. Nukketeatteri oli erittäin pidetty sadun esittämismuoto sekä tunteiden näytteleminen tunnekorttien avulla oli sekä opiskelijoiden että kyseisen lapsiryhmän mielestä yksi mielekkäimmistä toiminnoista tuokioissa.

6 TUNNEKASVATUSTUOKIOIDEN ONNISTUMISEN ARVIOIMINEN

Satutuokiota varten olimme yhdessä käyneet läpi, mitä havainnoimme sekä millaisia asioita kartoitamme loppukeskustelun avulla. Sadun lukeminen sujui molemmilta opiskelijoilta ja työyhteisön opinnäytetyön ohjaajakin kommentoi molempien opiskelijoista olevan luontevia sadun lukijoita. Tuokion kulkua varten olimme tehneet kattavan suunnitelman, mutta kuvittamisen ohjeistukseen olisi voinut panostaa tarkemmin, esimerkiksi kuvittaminen olisi voinut liittyä pelkästään satuun eikä vaihtoehdoksi olisi kannattanut antaa myös omaan elämään liittyvän tunteen kuvitusta, sillä tämä olisi ollut ohjeistuksena ymmärrettävä lapsiryhmien kannalta. Työyhteisön opinnäytetyön ohjaaja oli kanssamme samaa mieltä kuvituksen laajaan ohjeistukseen liittyen.

Kuvittamisessa olisimme myös voineet mainita lapsiryhmän voivan käyttää tukikuvia kuvittamisen apuna ja tukena. Myös havainnointimateriaalia läpikäydessämme huomasimme, että meidän olisi tullut kuljettaa äänittävää mikkiä aina siirtyessämme haastattelemaan lasta hänen kuvituksestaan, sillä äänenlaatu tallennuksissa oli ajoittain heikkoa ja jouduimme kuuntelemaan dokumentoidun äänitteen useaan otteeseen varmojen vastausten saamiseksi.

Ensimmäisessä tunnekasvatustuokiossa olisi kuitenkin ollut sekä opiskelijoiden että työyhteisön opinnäytetyön ohjaajan mielestä tärkeää avata itsessään tunnetta käsitteenä taataksemme käsitteen merkityksen ymmärtämisen lapsiryhmän kesken. Koemme myös, että satutuokion alussa, jossa opiskelijat ja aikuiset esittäytyivät toisilleen, olisi ollut hyvä pitää esittäytymisen yhteydessä jokin sanaleikki tai muu lapsiryhmälle mieluinen toiminta.

Toinen tunnekasvatustuokiomme oli tunnekorttituokio. Tunnekorttituokiota varten tekemämme suunnitelma oli meillä mukana tuokiota pitäessämme, jotta tuokiomme kulku pysyi loogisena ja samankaltaisena. Lisäksi pystyimme tarvittaessa katsomaan suunnitelmasta, mitä olimme suunnitelleet tekevämme. Tässäkin tuokiossa sadun lukeminen onnistui kummaltakin opiskelijalta luontevasti. Tunnekorttituokiossa pysäytimme sadun muutamia kertoja ja keskustelimme tunteista tunnekorttien avulla, joka kummallakin opiskelijalla onnistui sujuvasti ja käsittelimme lähes poikkeuksetta samoja aiheita ja kysymyksiä pyhädyksissä. Tämä oli tärkeää, sillä opiskelijat vaihtoivat lapsiryhmän jälkeen rooleja.

Työyhteisön opinnäytetyön ohjaajan sekä opiskelijoiden mielestä kuitenkin tunnekortteja oli hieman liikaa kyseisessä tuokiossa ja osa niistä oli melko hankalasti tunnistettavia. Valitsimme tunnekortteja kuitenkin tietoisesti paljon tuokioomme tuodaksemme lapsille valinnanvaraa sekä valitsimme muutamia haastavampia tunnekortteja tuokioomme selvittääksemme, miten tunnekorttipakka kokonaisuudessaan toimii kyseisten lapsiryhmien kanssa tunteiden ilmaisemisen välineenä. Tunnekorttien toisella puolella oli tekstiä, mikä kiinnosti lapsiryhmiä kovin ja saattoi hieman viedä huomiota pois korttien tunnekuvista. Tämän olisi voinut välttää esimerkiksi laittamalla tunnekortit sinitarralla kiinnitettäväksi. Toisen lapsiryhmän tunnekorttituokion aikana videokameramme kuitenkin sammui tuokion puolella välissä, joka vaikeutti hieman havainnointiamme, sillä jouduimme tämän vuoksi tukeutumaan äänitteeseen, havainnoivan opiskelijan muistiinpanojen sekä molempien opiskelijoiden muistin varaan. Kuitenkin tunnekorttituokio onnistui sekä opiskelijoiden että työyhteisön opinnäytetyön ohjaajan mielestä hyvin sekä yhdenmukaisesti.

Kolmas tunnekasvatustuokiomme eli draamatuokio oli mielestämme onnistuneesti suunniteltu ja toteutettu. Kyseisessä tuokiossa ei ollut vaikeuksia eikä ongelmia dokumentoinnin kanssa. Nukketeatteriesitys onnistui ja luonnistui opiskelijalta, vaikkei kyseinen toiminta ollut juuri opiskelijan mukavuusalueella esittämisen puolesta. Työyhteisön opinnäytetyön ohjaajan mielestä nukketeatteri oli hyvä, esitystä oli helppo seurata tarinan ollessa tuttu edellisiltä tuokioilta sekä rekvisiitan olimme toteuttaneet luovasti.

Tunteiden näyttelemisessä tunnekorttien avulla otimme näytellyn kortin tunnekorttipakasta pois, josta saimme kommenttia työyhteisön opinnäytetyön ohjaajalta, että kortit olisi kannattanut jättää esille jokaisen lapsen saataville, jotta ei tule tunnetta viimeiseksi jäämisestä. Jokainen ryhmässä halusi kuitenkin osallistua tunteiden näyttelemiseen toistamiseen, eivätkä lapset ilmaisseet erikseen toivetta saman tunteen näyttelemisestä.

7 ANALYYSIÄ KÄYTTÄMISTÄMME TUNNEKASVATUSMENETELMISTÄ

Tunteita käsitteleviä satuja luetaan varhaiskasvatuksessa yleisesti ottaen runsaasti. Tunnekasvatusmenetelminä satu sekä tunteiden kuvittaminen toimivat mielestämme melko hyvin kyseisissä lapsiryhmissä tunteiden ilmaisemisen apuna. Luova ilmaisun keino, tässä tapauksessa kuvittaminen, toimii myös itsenäisenä tunnekasvatusmenetelmänä varhaiskasvatuksessa, sillä kuvittaminen kehittää lapsen motorisia ja psyykkisiä taitoja ja kuvittaminen luo lapselle vapauden toteuttaa itseään haluamallaan tavalla tunteisiin tutustuessa. Edellä mainitut tunnekasvatusmenetelmät ovat mielestämme otollisia menetelmiä etenkin lasten tutustuessa tunteisiin ja tunnetaitoihin, sillä satu mahdollistaa tunteista keskustelun eri lähestymistavoin sekä mahdollisen pedagogisen opettamisen tunteisiin liittyen. Satu herättikin tunteita sekä keskustelua tuokioihimme osallistuneissa lapsiryhmissä. Puolestaan tunnekasvatusmenetelmänä kuvittaminen edistää lasten tunneälyä, sillä kuvittamisen avulla lapset oppivat tunnistamaan erilaisia tunteita sekä ilmaisemaan kyseisiä tunteita omalla tavallaan paperille kuvituksen keinoin. (Piirtämisen hyödyt lapsilla 2019.) Kuvittaminen oli lapsiryhmiemme keskuudessa erittäin pidetty toiminnan muoto.

Kun satutuokiolla pyritään tunnekasvatukselliseen toimintaan, voi satu koskea jotain tiettyä tunnetta tai monia tunteita samanaikaisesti - vaihtoehtoja tunnekasvatuksellisista saduista on saatavilla runsaasti. Satu on hyvä kuitenkin lukea läpi muutamalla tuokiolla, jotta lapset käsittävät selvemmin, mistä kyseisessä sadussa on kyse sekä näin myös tarinan ja siinä esiintyvien tunteiden muistaminen lapsilla vahvistuu. Näin on helpompi käydä lasten kanssa satuun sekä siinä esiintyviin tunteisiin liittyen keskustelua sekä toteuttaa mahdollisesti

erilaisia toiminnallisia osuuksia tuokiossa. Satutuokiot ovat yleisesti ottaen pidettyjä lasten keskuudessa, eikä tunnekasvatustuokioihimme osallistuneet lapsiryhmäkään olleet poikkeuksia.

Lapsiryhmien varautuneisuus (etenkin ensimmäisen tunnekasvatustuokion aikana) saattoi vaikuttaa tiedonkeruumenetelmiamme tuloksellisuuteen esimerkiksi vastausten vähäisyytenä, sillä lapsiryhmäläiset eivät mahdollisesti täysin avoimesti pystyneet kertomaan kaikkia ajatuksiaan tunnekysymyksiin ja loppukeskusteluun liittyen. Kokemamme varautuneisuus saattoi johtua muun muassa siitä, että opiskelijat olivat lapsiryhmille vielä hieman vieraita.

Tunnekortit ovat havaintojemme mukaan myös toimiva ja hyödyllinen tunnekasvatusmenetelmä varhaiskasvatuksessa, sillä tunnekortit ovat tehokas menetelmä lasten tunteiden ilmaisun, sanoittamisen sekä nimeämisen tueksi eikä tunnekorttien käyttö katso ikää (Tunnekorttien käyttö s.a.). Tunnekorttituokioissamme tunnekortit kiinnostivat lapsiryhmiä ja vaikutti, että lapsista oli mieleistä tutkia tunnekortteja ja niiden kuvia tarkasti. Opiskelijoiden havaintojen mukaan vaikutti siltä, että erilaiset tunteet sekä tunnetilojen elekieli kiinnostivat lapsiryhmiä. Kuten tunnekorttituokion havainnoissa mainitsimme, lapsiryhmät ilmaisivat erilaisia tunteita tunnekorttien avulla erittäin monipuolisesti, vaikkakin kyseinen tunnekorttipakka sisälsi mustakeltaisia, ihmishahmollisia tunnekortteja, jotka olivat pääasiassa tehty alakouluikäisille lapsille.

Mielestämme tunnekortit toimivat lapsiryhmissä selvemmin tunteiden ilmaisun tukena kuin esimerkiksi satutuokion kautta käyty keskustelu, sillä tunnekortteista ilmenee kyseinen tunne ja siihen liittyvä elekieli konkreettisemmin. Kokeemme, että tunnekortit yleisesti sopivat varhaiskasvatuksen tunnekasvatusmenetelmäksi mainiosti, koska ne auttavat tunteiden ilmaisemisessa silloinkin, kun tunnetta ei ole helppo sanoittaa. Lapsen käyttäessä tunnekorttia tunteen ilmaisun apuna, on aikuisen helpompi auttaa lasta tunteen sanoittamisessa. Aikuisen tulee kuitenkin ennen tunnekorttien käyttöä perehtyä tunnekorttipakkaan niiden eroavaisuuksien vuoksi. Huomasimme, että osa varhaiskasvatukseen tarkoitetuista tunnekorttipakoista sisälsivät erittäinkin vaikeasti ymmärrettäviä tunnekuvia sekä tunteita jopa aikuisille, kun taas tunnekorttituokiossa käyttämämme tunnekorttipakka sisälsi helpommin tunnistettavia tunteita,

vaikka tämä kyseinen tunnekorttipakka oli pääasiassa suunnattu alakouluikäisille lapsille. Tunnekorttien toimivuus tunnekasvatusmenetelmänä mielestämme riippuukin siitä, mitä tunnekorttipakkaa lapsiryhmän ohjaaja valitsee käyttää sekä millaisella lähestymistavalla ohjaaja tunnekortteja käyttää. Tunnekorttituokiossa käytimme luovan ilmaisun keinona tanssia / vapaamuotoista liikehdintää, jota emme kuitenkaan toimintana havainnoineet. Halusimme tunnetanssilla tukea lasten itseilmaisua sekä heidän luovan liikunnan mahdollisuuksia. Ajatuksena tässä luovan ilmaisun keinossa oli myös siirtymien huomioiminen tarkemmin edes yhdessä tunnekasvatustuokiossa.

Draama tunnekasvatusmenetelmänä puolestaan helpottaa lapsilla erilaisten tunteiden tunnistamista sekä draama opettaa lapsille empatiaa. Empatia, eli myötäelämisen kyky, tukee lasten sosiaalisia vuorovaikutustaitoja. (Kotka 2011, 17.) Draamaan yleisesti liittyvät muun muassa näytelmät ja teatteri, esiintyminen ja näyttelemine sekä runous. Draamatuokion nukketeatteri oli erittäin pidetty sadun esittämismuoto ja entuudestaan käytetty tunnekasvatusmenetelmä lapsiryhmän keskuudessa. Draamatuokion nukketeatteri kuitenkin mielestämme toimisi vielä paremmin lasten tunteiden ilmaisemisen tukena, jos lapset osallistuisivat tunnekasvatusmenetelmään vuorovaikutteisesti. Tästä kuitenkin työyhteisön opinnäytetyön ohjaaja kommentoi, että oli hyvä, että opiskelijat pitivät teatteriesityksen lähtemättä vuorovaikutukseen lapsiryhmän kanssa kesken esityksen ja lasten toiminnalliselle osuudelle oli varattu oma aikansa.

Draamatuokiossa teatterin jälkeisenä toimintana käytimme luovaa ilmaisua, joka oli tunteiden näyttelemistä. Näyttelemine oli lapsiryhmän keskuudessa mielekäs toiminta ja se toimi tunteiden ilmaisun välineenä hyvin. Esiintyminen ja näyttelemine tukevat lapsen esiintymis- ja kommunikaatitaitoja sekä lapsen itseilmaisua sekä se myös kehittää lapsen itseluottamusta ja auttaa lasta käsittelemään eri tunnetiloja. Koemme, että näyttelemiseen käyttämämme *Fannin tunnetaitokortit* (2020) toimivat tunteiden näyttelemisen tukena hyvin. Koemme myös, että *Fannin tunnetaitokortit* (2020) voisivat sopia kyseiselle ikäryhmälle paremmin, kuin tunnekorttituokiossa käyttämämme *Tunne- ja ka-veritaitokortit* (s.a.), sillä ne olivat eläinhahmollisia, värikkäitä ja tunteet kortteissa olivat selkeämmin tunnistettavissa.

Tunnekasvatustuokioita varten ryhmäläisten varhaiskasvatuksen opettaja jakoi lapset kahteen eri ryhmään ja tavoitteena meillä oli, että lapsiryhmä koostuisi joka tuokiolla samoista 5-vuotiaista lapsista, mutta lapsiryhmät- ja määrät kuitenkin sekoittuivat tuokioiden välillä. Opinnäytetyömme tavoitteiden saavuttamisen näkökannalta lapsiryhmien sekoittuminen ei ollut haitallista, sillä havainnoimme tunnekasvatusmenetelmien toimivuutta sekä kyseisten lapsiryhmien tunneilmaisua ryhmätasolla, emme yksilöllisesti. Satunnaiset lapsien poissaolot saattoivat vaikuttaa työmme tuloksellisuuteen lähinnä vastausten ja keskustelun niukkuutena.

Sekä opinnäytetyömme ohjaava opettaja että työyhteisön opinnäytetyön ohjaaja ja työyhteisön yhteyshenkilö esittivät opinnäytetyönprosessin alussa toiveen opaskoontin tekemisestä aiheemme saralta opinnäytetyömme yhteydessä. Toiminallinen opinnäytetyö -kappaleessa tuomme ilmi, että toiminnalliseen opinnäytetyöhön kuuluu myös produkti, eli tuotos. Opaskoonti on meidän tuotoksemme tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä. Opaskoonti on laadittu opinnäytetyömme pohjalta, ja siihen olemme koonneet tunnekasvatuksen teoriapohjaa sekä avanneet käyttämiämme tunnekasvatusmenetelmiä. Avasimme opaskoontissa näiden tunnekasvatusmenetelmien toimivuuden arviointia opinnäytetyömme havaintojen sekä tulosten kautta. Opaskoontimme tarkoitus on tukea tunnekasvatuksellista toiminnan järjestämistä ja toimeksiantajamme voikin hyödyntää laatimaamme opaskoontiamme tunnekasvatusta harjoittaessa sekä selvittäessä eri tunnekasvatusmenetelmien toimivuutta. Toimeksiantajamme voi jalkauttaa opinnäytetyömme lisäksi myös opaskoontiamme Pyhtään kunnan muihin päiväkotiyksiköihin halutessaan.

8 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Ammattikorkeakouluille on laadittu eettisestä sekä hyvän tieteellisen käytännön mukaisesta opinnäytetyöprosessista ohjeistukset, jotka perustuvat muun muassa lainsäädäntöön sekä eri tiedeyhteisöjen tutkimuseettisiin periaatteisiin. Ammattikorkeakoulut ovat sitoutuneet toimimaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa* -ohjeen mukaan. (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto s.a., 2)

Tieteellinen tutkimus täytyy olla toteutettu hyvän tieteellisen käytännön (*HTK*) velvoittamalla tavalla, jotta sen tulokset voivat olla uskottavia ja sen on mahdollista olla eettisesti hyväksyttävä ja luotettava. Hyvän tieteellisen käytännön keskeisimmät lähtökohdat tutkimuseettisesti ovat:

- Tutkimuksessa noudatetaan rehellisyyttä, huolellisuutta sekä tarkkuutta tulosten tallentamisessa, esittämisessä sekä arvioinnissa.
- Tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät tulee tutkimukseen soveltaa tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisesti ja menetelmien tulee olla eettisesti kestäviä.
- Tutkijan tulee kunnioittaa toisten tutkijoiden töitä sekä saavutuksia ja tutkijan tulee viitata aiempiin tutkimuksiin asianmukaisesti.
- Tutkimus vaatii suunnittelun, toteutuksen, raportoinnin ja aineistojen tallentamisen tapahtuvan tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaan.
- Hankitaan tarvittavat tutkimusluvut ja tarvittaessa tehdään eettinen ennakkoarviointi.
- Ennen tutkimuksen aloittamista tulee sopia kaikkien osapuolten hyväksymällä tavalla tutkimuksen oikeuksista, vastuista, velvollisuuksista sekä aineistojen säilyttämisestä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.)

Hyvän tieteellisen käytännön (*HTK*) loukkauksilla tarkoitetaan sellaista epäeettistä ja epärehellistä toimintaa, joka vahingoittaa tieteellistä tutkimusta. Pahimmillaan *HTK*:n loukkaukset voivat mitätöidä tieteellisen tutkimuksen tulokset. *HTK*:n loukkauksina arvioitavat teot ovat joko tahallisia tai tarkkaamattomuudesta tehtyjä. *HTK*:n loukkaukset jaotellaan kahteen kategoriaan, jotka ovat vilppi tieteellisessä toiminnassa ja piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 8.)

Ennen opinnäytetyöprosessin aloittamista, allekirjoitimme opinnäytetyösopimukset. Sopimukset kirjoitettiin meidän opiskelijoiden, oppilaitoksen sekä toimeksiantajan välillä. Opinnäytetyösopimus liittyy eettisyyteen ja sen avulla on tarkoitus välttää ristiriitoja ”toimeksiantajan toiveiden ja opiskelijaa sitovien tieteen pelisääntöjen” välillä (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto s.a., 5.)

Ennen kuin pääsimme aloittamaan tunnekasvatustuokioiden pitämisen päiväkotiyksikössä, haimme Pyhtään kunnalta tutkimuslupaa opinnäytetyötä varten sekä allekirjoitimme päiväkotiyksikössä vaitiolovelvollisuuslomakkeet. Tutki-

muslupahakemuksemme myönnettiin 10.12.2019, jonka jälkeen saimme aloittaa tuokioiden pitämisen päiväkodissa. Ilman tutkimuslupaa ei ole lupaa aloittaa tiedonkeruuta opinnäytetyöhön. Luvat ja velvollisuudet lisäävät opinnäytetyömme luotettavuutta sekä eettisyyttä.

Opinnäytetyössä eettisesti piti ottaa huomioon se, että koko päiväkotiyksikkö halusi pysyä nimettömänä ja lasten, jotka osallistuivat tuokioihimme, täytyi pysyä tunnistamattomina kaikin tavoin. Opinnäytetyötä tehdessämme mietimmekin paljon, kuinka kirjoitamme tunnekasvatustuokioista niin, että lapsia ei niistä voi tunnistaa. Tähän auttoi paljon se, että havainnoidessamme emme havainnoineet tuokioihin osallistuneita lapsia yksilötasolla, vaan jokaisen tuokion havainnoimme ryhmätasolla.

Meidän opinnäytetyömme toiminnallisessa osuudessa käytimme havainnoinnin tukena dokumentointia, jota oli tuokioiden kuvaaminen videokameralla. Dokumentointi oli myös asia, joka piti eettisesti ottaa huomioon, kun kyseessä on lapsiryhmän dokumentointi. Tätä varten kirjoitimmekin lupakyselyn lasten vanhemmille, jossa he saivat valita, saako heidän lapsensa osallistua tuokioon sekä saako heidän lastaan kuvata vai ei (liite 1). Lisäksi mainitsimme lupakyselyssä, että tulemme poistamaan kaikki dokumentoimamme materiaalit heti opinnäytetyöprosessin päättyessä. Se, että emme olleet havainnoinneissamme käyttäneet konkreettista havainnointilomaketta, saattoi viedä havainnoinneistamme hieman luotettavuutta ja havainnointimme eivät mahdollisesti olleet niin tarkkoja, kuin olisivat voineet olla havainnointilomakkeen kanssa.

Käytimme dokumentoinnin välineenä myös äänittämistä, mutta sitä emme muistaneet mainita vanhemmille suunnatuissa lupakyselyissä, joissa puhuimme dokumentoinnista. Tämä loi eettisen ongelman, koska meidän olisi tullut mainita sekin lupakyselyssä samalla, kun puhuimme videokuvaamisesta. Lapset olivat kuitenkin tietoisia niin äänittämisestä kuin videokuvaamisestakin, sillä selitimme heille miksi kamera ja mikrofoni olivat tilassa.

Analyysimme eli ns. tulostemme luotettavuuteen vaikuttavaa se, että raporttimme opinnäytetyössä perustuu meidän opiskelijoiden havainnointeihin sekä kokemuksiin tuokioista ja menetelmien toimivuudesta kyseisissä lapsiryhmissä, joissa tunnekasvatustuokiomme suoritimme. Se, että havainnoinneissa

kävimme yhdessä kaiken läpi, jotta kummankin havainnot otettiin huomioon, lisää havainnointien luotettavuutta. Myös tällä havainnointien yhdessä läpikäymisellä pyrimme vaikuttamaan siihen, että pidämme erillään havainnot ja omat tulkintamme näistä havainnoista. On kuitenkin mahdollista, että kummaltakin meistä opiskelijoista on inhimillisesti jäänyt jotain huomaamatta havainnoineissa, mikä saattaa heikentää luotettavuutta. Koemme myös opinnäytetyön julkaisemisen Theseuksessa lisänneen työn luotettavuuden huomiointia opiskelijoiden kesken, sillä Theseus mahdollistaa kaikkien pääsevän halutessaan lukemaan työmme.

Opinnäytetyön luotettavuuteen liittyvät myös teoratiedon paikkaansa pitävyys ja lähteiden luotettavuus sekä ajankohtaisuus. Opinnäytetyössä tulee kiinnittää luotettavuudessa huomiota lähdemerkintöihin. Koska lähteiden tulisi olla mahdollisimman tuoreita, pyrimme aina käyttämään työssämme uusinta, mahdollisesti päivitetty lähdeversiota. Suurin osa lähteistä, joita käytimme opinnäytetyössämme, ovat tuoreita 2010-luvun jälkeen ilmestyneitä teoksia tai materiaaleja. Muutama lähde, joita käytimme, olivat hieman vanhempia lähteitä. Ne olivat vuosilta 2000, 2003, 2005, 2006 sekä 2009.

Ennen kuin palautimme opinnäytetyömme esitarkastukseen, luetutimme sen hetkisen opinnäytetyön toimeksiantajan yhteyshenkilöillämme, jotta heidän tyytyväisyys työhömmme varmistuu sekä kerkesimme näin tehdä yhteyshenkilöidemme ehdottamat korjaukset sekä selvennykset työhömmme. Koimme toimeksiantajamme yhteyshenkilöiden mahdollisuutta lukea opinnäytetyömme ennen esitarkastusta erittäin tärkeänä, sekä eettisyyden että luotettavuuden kannalta, sillä toimeksiantajamme toimii opinnäytetyömme tilaajana ja teemme työn lähtökohtaisesti heidän käyttöönsä.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksissä avaamme koko opinnäytetyöprosessin onnistumisen arvioimista ja reflektoidemme, mitä opinnäytetyössä mahdollisesti olisi pitänyt tehdä toisin sekä mitä opinnäytetyöprosessin aikana opimme. Käsittelemme lopuksi myös jatkotutkimus- sekä kehittämissuhteita opinnäytetyömme aiheen sarjalta. Toiminnallisen opinnäytetyömme tarkoituksena toimi 5-vuotiaiden, päivä-

koti-ikäisten lasten tunnekasvatuksen korostaminen sekä sen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön toiminnallisella osuudella meillä oli päätaavoitteena selvittää, miten erilaiset tunnekasvatusmenetelmät toimivat varhaiskasvatuksen tunnekasvatuksessa ja välitavoitteena meillä oli selvittää, miten 5-vuotiaat lapset tunnekasvatusmenetelmien avulla ilmaisevat erilaisia tunteita.

Kyseisessä 5-vuotiaiden päiväkotiryhmässä tunnekasvatus aiheena oli jo tuttu ja lapset olivat saaneet tunnekasvatusta eri tunnekasvatustuokioiden ja -menetelmien kautta työryhmän opinnäytetyön ohjaajan mukaan entuudestaan melko runsaasti. Koimme pitämämme tunnekasvatustuokioiden kuitenkin korostavan sekä tukevan entisestään tunnekasvatusta kyseisessä Pyhtään päiväkotiyksikössä. Toiminnallisen opinnäytetyön johtopäätöksenä voidaan todeta havaintojen kautta, että satu, tunnekortit, nukketeatteri ja luovan ilmaisun keinot tunnekasvatusmenetelminä toimivat hyvinä välineinä lasten tunnekasvatuksen sekä tunteiden ilmaisemisen tukemisessa. On hyvä huomioda, että toteutimme vain kolme erilaista tunnekasvatustuokiota ja voimme arvioida näissä tuokioissa käytettyjen tunnekasvatusmenetelmien toimivuutta kyseisiin tunnekasvatustuokioihin osallistuneiden lapsiryhmien pohjalta. Tunnekasvatusmenetelmien toimivuus voi olla lapsiryhmäkohtaista. Arvioitavimmme tunnekasvatusmenetelmien lisäksi varhaiskasvatuksessa on käytössä runsaasti erilaisia tunnekasvatusmenetelmiä, kuten muun muassa erilaiset tunnekasvatukselliset ohjelmat ja materiaalit, musiikki, taide, satuhieronta sekä erilaiset tunnekasvatukselliset leikit kuten laululeikit ja roolileikit.

Opinnäytetyöprosessin keston pituus tuli molemmille opiskelijoille rehellisesti hieman yllätyksenä, vaikka kyseistä asiaa olikin ulkopuolelta korostettu momentti. Tämän vuoksi tuotoksiamme sekä analyysiä rajoitti asettamamme suhteellisen tiukka aikataulu, jonka puitteissa teimme opinnäytetyömme kirjallisen osuuden sekä suoritimme opinnäytetyön toiminnallisen osuuden, eli tunnekasvatustuokiomme. Jos olisimme varanneet toiminnalliseen osuuteen enemmän aikaa, olisimme esimerkiksi pystyneet pitämään jokaisen tunnekasvatustuokion kahdesti, jolloin analyysimme olisi entistä luotettavampaa sekä tunnekasvatustuokiot olisivat olleet vielä yhtenäisempiä ja suunnitellumpia. Opinnäytetyömme ohjaava opettaja sekä työyhteisön opinnäytetyön ohjaaja auttoi-

vat meitä rajaamaan opinnäytetyömme aihetta sekä teoriaosuutta, jottei opinnäytetyömme paisuisi liian laajaksi ja sekavaksi. Opinnäytetyömme tekoa linjasi myös vaitiolovelvollisuus, päiväkotiyksikön toive ryhmäkohtaisesta lähestymistavasta havainnoidessa ja kirjoittaessa sekä meille entuudestaan vieras lapsiryhmä. Jos olisimme olleet lapsiryhmille tutumpia, lapset olisivat mahdollisesti olleet vielä avoimempia tuokioissa ja näin me puolestamme olisimme todennäköisesti saaneet kattavampaa havainnointia sekä tuloksellisuutta opinnäytetyössämme.

Opinnäytetyötä tehdessämme kehityimme mielestämme ammatillisesti asiantuntijuutemme lisääntyessä varhaiskasvatuksen sekä sen tunnekasvatuksen saralla. Teoriaosuutta tehdessämme tutustuimme entistä syvemmin tunnekasvatukseen ja sen tärkeyteen, ja ymmärsimme, kuinka merkittävä osa varhaiskasvatusta sekä ylipäätään lapsuutta sekä nuoruutta tunnekasvatus, sosioemotionaaliset taidot sekä tunnetaidot ovat. Saavutimme näihin liittyen mielestämme myös syvällisempää ymmärrystä esimerkiksi Opetushallituksen julkaiseman, valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) sekä Pyhtään kunnan varhaiskasvatussuunnitelman (2019) kautta, sillä näihin emme olleet aiemmin sen laajemmin perehtyneet. Opinnäytetyö toi esiin uutta näkökulmaa tunnekasvatuksessa käytettävien menetelmien toimivuuteen, sillä emme itsessään tunnekasvatusmenetelmien toimivuudesta löytäneet kansainvälistä emmekä suomenkielistä lähde- tai tutkimusmateriaalia. Tunnekasvatuksen tärkeydestä ja sosioemotionaalisten taitojen tukemisesta ja opettamisesta puolestaan lähdemateriaalia löytyi runsaasti. Huomasimme opinnäytetyötä tehdessämme, miten monipuolisesti tunnekasvatusmenetelmiä voi soveltaa lähes mihin vain toimintaan varhaiskasvattajan lähestymistavan ollessa pedagoginen. Myös tuokioita suunnitellessamme opimme laajemmin ottamaan huomioon esimerkiksi vieraskielisyyden sekä lapsen puheen ja kielen ymmärtämisen häiriöt. Kumpikin meistä oli aikaisemmin suunnitellut erilaisia tuokioita varhaiskasvatukseen, mutta etenkin opinnäytetyötä tehdessämme huomasimme, miten tarkkaa suunnittelua ja tarkkaavaisuutta tuokioiden toteutus vaatii.

Opinnäytetyömme osana teimme opaskoonnin (liite 3) pitämistämme tunnekasvatustuokioista sekä näiden havainnoista ja analyysistä menetelmien toimivuuden kannalta. Tilaajamme, eli Pyhtään kunta, pystyy hyödyntämään ja

jalkauttamaan opinnäytetyömme lisäksi opaskoontia halutessaan eri Pyhtään kunnan päiväkotiyksikköihin. Mielestämme jatkotutkimusideana olisi hyödyllistä tutkia erilaisia tunnekasvatusmenetelmiä ja niiden toimivuutta laajemmin isommalla sekä pysyvämmällä lapsiryhmällä ja tunnekasvatustuokioita olisi mielestämme hyvä myös kehittämiseksi pitää useampia tunnekasvatusmenetelmien varman toimivuuden takaamiseksi.

10 POHDINTA

Tässä kappaleessa pohdimme ja refleктоimme koko opinnäytetyöprosessiamme ja siihen liittyvää yhteistyötä eri tahojen välillä. Opinnäytetyömme aiheeksi tilaajamme taholta esiintyi alkuperäisesti toive tunnekasvatukseen liittyen ja aiheemme rajaus selkiytyi nopeasti opinnäytetyömme ohjaavan opettajan suunnitteluseminaarin ansiosta, jossa päätimme keskittyä tunnekasvatusmenetelmien toimivuuden selvittämiseen sekä näiden menetelmien kautta lasten tunteiden ilmaisuun. Opinnäytetyömme tekoon sekä toteutukseen saimme varmuutta ja selkeyttä opinnäytetyön ohjaavalta opettajalta sekä työyhteisön opinnäytetyön ohjaajalta pitkin opinnäytetyöprosessia. Kuten johtopäätöksissä mainitsimme, itse opinnäytetyöprosessi oli aikaa vievämpi, kuin mitä kumpikaan meistä osasi olettaa. Prosessina opinnäytetyön teko oli inspiroivaa, ammatillisuuttamme vahvistavaa sekä ajoittain toki myös stressaavaa.

Yhteistyömme tilaajan ja kohdeyksikkömme yhteyshenkilöiden välillä toimi erinomaisesti koko opinnäytetyöprosessimme ajan. Opinnäytetyöhön liittyen pidimme muutamia yhteisiä suunnitelmallisia keskusteluja sekä jokaisen tunnekasvatustuokion jälkeen saimme rakentavaa palautetta tuokioiden toteutukseen liittyen. Kaikki tavoitteellinen vuorovaikutus tilaajamme kohdeyksikön ja meidän välillämme mielestämme ohjasi meitä yhä strukturoidumpaan suuntaan opinnäytetyöprosessissamme.

Myös opinnäytetyön tehneiden opiskelijoiden välillä yhteistyö sujui ongelmitta ja moitteettomasti ja oli mukava huomata, miten läheiseksi ystäviksi opinnäytetyöprosessin aikana tulimme. Olimme koko opinnäytetyöprosessin ajan toistemme mielipiteet ja ajatukset huomioonottavia sekä pääsimme kaikissa aihepiireissä yhteisymmärrykseen avoimen ja rehellisen keskustelun avulla, eikä

meidän välillä syntynyt minkäänlaisia yhteenottoja tai konflikteja kertaa-
kaan. Vaikka olemme persooniltamme tietyissä asioissa erilaisia, huoma-
simme erittäin positiivisena yllätyksenä kuitenkin molempien meistä kokevan
henkilökohtaisten vahvuuksiemme tukevan ja täydentävän toisiamme. Huo-
masimme monesti toimivamme tehokkaana parina esimerkiksi siinä, kun toi-
nen opiskelijoista sanoitti/puhui ääneen ideansa ja ajatuksensa toiselle, toisen
opiskelijoista oli sulava tuottaa ajatusten pohjalta asiatekstiä. Koko opinnäyte-
työn teksti on kuitenkin tuotettu yhdessä ja mahdollisista muutoksista käytiin
aina vastavuoroinen keskustelu.

LÄHTEET

5–6-vuotiaan liikunnallinen kehitys. 2019. Mannerheimin lastensuojeluliitto. WWW-dokumentti. Julkaistu 18.2.2019. Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/5-6-v/5-6-vuotiaan-liikunnallinen-kehitys/> [viitattu 3.4.2020].

5–6-vuotiaan persoonallisuuden kehitys. 2019. Mannerheimin lastensuojeluliitto. WWW-dokumentti. Julkaistu 22.2.2019. Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/5-6-v/5-6-vuotiaan-personallisuuden-kehitys/> [viitattu 1.4.2020].

5–6-vuotiaan sosiaalinen kehitys. 2018. Mannerheimin lastensuojeluliitto. WWW-dokumentti. Julkaistu 23.1.2018. Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/5-6-v/5-6-vuotiaan-sosiaalinen-kehitys/> [viitattu 25.2.2020].

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto s.a. Arene ry. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Xamk Learn oppimisympäristö. Sosiaalialan opinnäytetyönprosessi -kurssialusta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ammattikorkeakoulu-jen%20opinn%C3%A4ytet%C3%B6iden%20eettiset%20suositukset.pdf> [viitattu 11.4.2020].

Anttila, E. 2009. Draamakasvatuksen mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Aseman Lapset Ry. 2014. Fun Friends: Kivan tekemisen kautta tunnetaitoja myös leikki-ikäisille. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.asemanlapset.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/fun-friends-kivan-tekemisen-kautta-tunnetaitoja-myo-s-leikki-ikaisille> [viitattu 12.4.2020].

Askeleittain – Pienin Askelin s.a. Hogrefe Psykologien Kustannus Oy. Menetelmät. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.hogrefe.fi/tuote?product_id=802 [viitattu 12.4.2020].

Askeleittain ja Pienin Askelin s.a. Hogrefe Psykologien Kustannus Oy. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.hogrefe.fi/testit/askeleittain/> [viitattu 12.4.2020].

Civic Enterprises & Peter D. Hart Research Associates s.a. A National Teacher Survey on How Social and Emotional Learning Can Empower Children and Transform Schools. The Missing Piece – A Report for Casel. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.casel.org/wp-content/uploads/2016/01/the-missing-piece.pdf> [viitattu 30.11.2019].

Fannin tunnetaitokortit. 2020. Pöyhönen, J. & Livingston, H. Jyväskylä: Kumma-kustannus.

Havainnointi s.a. Aineiston keruumenetelmät. Kajaanin ammattikorkeakoulu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnayte-tyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Aineiston-keruumenetel-mat/Havainnointi> [viitattu 13.4.2020].

Heiskanen, N. & Koivula, M. 2019. Lapsen sosioemotionaaliset taidot ja niiden tukeminen varhaiskasvatuksessa. Kohti parempaa sosioemotionaalisten taitojen tukemista varhaiskasvatuksessa -tutkimushanke (KOPA-hanke). PDF-dokumentti. Julkaistu 21.11.2019. Saatavissa: <https://peda.net/jyvas-kyla/keos/esitysmateriaalit/lstjntvnhjmk/lstjntvnhjmk:file/download/5cb30ec2b23c6f6e5ecf6ee5730f6ad6440c1314/NooraHeiskanenMerja-Koivula.pdf> [viitattu 5.4.2020].

Hormavirta, J. s.a. Käsitteitä/sosioemotionaaliset taidot. Peda.net internetsivusto. Kurssimateriaali. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://peda.net/p/jussi.hormavirta%40lohja.fi/menneet-kurssit> [viitattu 5.4.2020].

Ihmeelliset vuodet s.a. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://ihmeelliset-vuodet.fi/ihmeelliset-vuodet> [viitattu 12.4.2020].

Jalovaara, E. 2005. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Tampere: Pilot-kustannus Oy.

Jyväskylän yliopisto. 2018. Papilio-ohjelma lasten sosio-emotionaalisten taitojen tukemiseen ja itsesäätelypulmien ennaltaehkäisyyn. WWW-dokumentti. Päivitetty 31.07.2018. Saatavissa: <https://www.jyu.fi/edupsy/fi/tutkimus/tutkimushankkeet/papilio> [viitattu 12.4.2020].

Jääskinen, A-M. 2017. Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen. Kirjoittanut Jääskinen, A-M. & kuvittanut Pelliccioni, S. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.

Kemppinen, P. 2000. Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Vantaa: Kannustusvalmennus P. & K. Oy.

Kielitoimiston sanakirja. 2020. Tunne. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kielitoimiston-sanakirja.fi/#/tunne> [viitattu 3.4.2020].

Kiviluote, J. 2019. Tunteet ja käyttäytyminen hallintaan varhaiskasvatuksessa. Tunnetaitojen opettaminen Aggression portaat -opetusohjelman avulla. Varhaiskasvattajan käsikirja. 1. painos. Turku: JK-Kustannus ja koulutus Oy.

Kokkonen, M. 2017. Ihastuttavat, vihasuttavat tunteet. Opi tunteiden säätelyn taito. 3. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kotka, R. 2011. Tarinat tunteiden tulkkina. Toiminnallisia ideoita satujen ja draaman maailmasta. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mannerheimin lastensuojeluliitto s.a. 5-6 v. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/5-6-v/> [viitattu 25.2.2020].

MIELI Suomen Mielenterveysseura ry s.a. Ihmeelliset vuodet -ohjelma. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://mieli.fi/fi/kehitt%C3%A4mist%C3%A4mme/ohjelmat/ihmeelliset-vuodet-ohjelma> [viitattu 12.4.2020].

Määttä, S., Koivula, M., Huttunen, K., Paananen, M., Närhi, V., Savolainen, H. & Laakso, M-L. 2017. Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Tilannekartoitus. Opetushallitus ja Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta. Raportit ja selvitykset 2017:17. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lasten_sosioemotionaalisten_taitojen_tukeminen_varhaiskasvatuksessa.pdf [viitattu 5.4.2020].

Nummenmaa, L. 2010. Tunteiden psykologia. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Opetushallitus s.a.a. Varhaiskasvatus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus> [viitattu 2.12.2019].

Opetushallitus s.a.b. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet pähkinänkuoressa. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-pahkinankuoressa> [viitattu 9.4.2020].

Opetushallitus s.a.c. Mitä on varhaiskasvatus? WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus> [viitattu 16.12.2019].

Opetushallitus s.a.d. 3.1 Tunnetaitoja oppii harjoittelemalla. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/3-tunnetaitoja-oppii-harjoittelemalla> [viitattu 10.4.2020].

Opetushallitus s.a.e. Tunteesta tunteeseen – ihmismielen tarina kuvin ja sa-
noin. WWW-dokumentti. Saatavissa: [https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tun-
teesta-tunteeseen](https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tun-
teesta-tunteeseen) [viitattu 12.4.2020].

Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2000. Tunnemuksu - tunnetaitoja perheille
ja kasvattajille. 1. painos. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2005. Tunnemuksu – tunnetaitoja perheille
ja kasvattajille. 2. painos. Helsinki: Lasten keskus.

Piirtämisen hyödyt lapsilla. 2019. Askel TerveYTEEN. Digilehti. Päivitetty
31.8.2019. Saatavissa: <https://askelterveyteen.com/piirtamisen-hyodyt-lapsilla/>
[viitattu 23.3.2020].

Pöyhönen, J. & Livingston, H. 2019. Fanni ja suuri tunnemöykky – tunteiden
tunnistamisen ja nimeämisen harjoittelemineen. Jyväskylä: Kumma-kustannus.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. 6.3.2 Teemahaastattelu.
KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tieto-
arkisto. WWW-dokumentti. Saatavissa: [https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaope-
tus/kvali/L6_3_2.html](https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaope-
tus/kvali/L6_3_2.html) [viitattu 9.4.2020].

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. 6.4 Havainnointi. Kvali-
MOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoar-
kisto. WWW-dokumentti. Saatavissa: [https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaope-
tus/kvali/L6_4.html](https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaope-
tus/kvali/L6_4.html) [viitattu 8.4.2020].

Toivanen, T. 2009. Draamakasvatuksen mahdollisuudet varhaiskasvatuk-
sessa. Teoksessa: Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. 2009. Taide-
kasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Tunne- ja kaveritaitokortit s.a. MIELI Suomen Mielenterveysseura ry. Materi-
aalin yhteyshenkilö Nurmi, R.

Tunnekorttien käyttö s.a. Luetaan yhdessä -verkosto. Suomen Akateemisten
Naisten Liitto. PDF-tiedosto. Saatavissa: [https://luetaanyhdessa.fi/wp-con-
tent/uploads/2017/12/Tunnekorttien-k%C3%A4ytt%C3%B6.pdf](https://luetaanyhdessa.fi/wp-con-
tent/uploads/2017/12/Tunnekorttien-k%C3%A4ytt%C3%B6.pdf) [viitattu
23.3.2020].

Tunnelaulu. 2015. MIELI – Suomen Mielenterveysseura ry. YouTube-video-
palvelu. Julkaistu 23.11.2015. Saatavissa: [https://www.you-
tube.com/watch?v=OEoe4iXRBUA](https://www.you-
tube.com/watch?v=OEoe4iXRBUA) [viitattu 24.1.2020].

Tunnemuksu ja Mututoukka – tunnetaito-ohjelma esikouluun ja alkuopetuk-
seen s.a. Booky.fi. WWW-dokumentti. Saatavissa:

https://www.booky.fi/tuote/peltonen_anne/tunnekuksu_ja_mututoukka_tunnetaito_ohjelma_esikouluun/9789516273580 [viitattu 12.4.2020].

Tunnetaitoja lapselle s.a. Tunnekortit, jee! Mutta miten niitä käytetään? WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.tunnetaitojalapselle.fi/tunnekortit.html> [viitattu 10.3.2020].

Tunnetaitojen perusteet s.a. MIELI Suomen Mielenterveysseura ry. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/tunnetaito/tunnetaitojen-perusteet> [viitattu 6.4.2020].

Tunteet haltuun s.a. Nuorten mielenterveystalo. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/mielenterveyden_vahvistaminen/Pages/tunteet_haltuun.aspx [viitattu 9.4.2020].

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf [viitattu 14.4.2020].

Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018). Finlex. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180753> [viitattu 10.3.2020].

Varhaiskasvatustilaki (540/2018). Finlex. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540> [viitattu 10.3.2020].

Varhaiskasvatussuunnitelma. 2019. Pyhtään kunta. Julkaistu 1.8.2019. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.pyhtaa.fi/sites/default/files/Files/sivistystoimi/Koulut/pyhtaan_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf [viitattu 1.4.2020].

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf [viitattu 30.11.2019].

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

KUVALUETTELO

Kuva 1. Ensimmäisen satutuokioryhmän piirustuksia (Pekkanen 17.1.2020).	30
Kuva 2. Toisen satutuokioryhmän piirustuksia (Pekkanen 17.1.2020).	30
Kuva 3. Toisen satutuokioryhmän piirustus (Pekkanen 17.1.2020).....	31
Kuva 4. Tuokioissa käytetyt Tunne- ja kaveritaitokortit (s.a.) (Pekkanen 20.2.2020).	35
Kuva 5. Nukketeatterin rekvisiittaa (Pekkanen 7.2.2020).	38
Kuva 6. Nukketeatteria varten askartelemamme läpipiirretyt paperinuket Fanni-tunnetaitosarjasta (Mäenpää 6.2.2020).....	39
Kuva 7. Tuokiossa käytetyt Fannin tunnetaitokortit (2020) (Pekkanen 7.2.2020).	40

LIITTEET

Liite 1

Hyvät vanhemmat,

olemme kaksi kolmannen vuoden sosionomiopiskelijaa (AMK) Kotkasta. Teemme opinnäytetyötä erilaisista tunnekasvatustuokioista varhaiskasvatusympäristössä. Toteutamme tutkimuksemme yhteistyössä yhden Pyhtään kunnan päiväkotiyksikön kanssa. Tulemme päiväkotiin pitämään toimintatuokioita alkuvuoden 2020 aikana. Päiväkodin työyhteisön opinnäytetyön ohjaaja tulee olemaan läsnä tuokioissamme. Tuokioihin osallistuvien lasten henkilöllisyys ei tule julki opinnäytetyössämme. Tiedonkeruumenetelminä opinnäytetyössämme käytämme haastattelua ja havainnointia. Havainnoinnissa hyödynnämme tuokioiden dokumentointia videokuvaamalla, joten ilmoitathan lomakkeessa, jos et halua lastasi videokuvaavan. Dokumentoinnit jäävät vain meidän opinnäytetyön tekijöiden käyttöön opinnäytetyön ajaksi pelkästään näiden tuokioiden havainnointia ja analysointia varten ja opinnäytetyön prosessin jälkeen poistamme videomateriaalin kokonaan.

Lapseni _____ saa [], ei saa [] osallistua opiskelijoiden pitämiin tuokioihin.

Lastani saa [], ei saa [] väliaikaisesti dokumentoida videokuvaamalla.

Aika ja paikka

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Ystävällisin ja yhteistyö terveisin,

Maria Mäenpää & Katariina Pekkanen

Sosionomikoulutus

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu XAMK

Kotka, Metsolan kampus

Käsikirjoitus nukketeatteriin kirjasta *Fanni ja suuri tunnemöykky*

Ensin esittelemme hahmot nukkeja apuna käyttäen. Otamme esiin ensin **Fannin (1)**:

- ”Hei, minä olen Fanni. Asun äitini kanssa metsän laidalla. Minut tunnistaa pisaranmuotoisista korvakuvioistani ja oranssista väristäni. Äiti sanoo, että pisarat korvissani ovat kuin onnenkyyneleitä, joita äidillä oli silmissään, kun sai minut. Minunkin silmissäni on milloin ilon, milloin kiukun tai surun kyyneleet. Olen nimittäin aika tunteellinen pieni norsu. Tunteet heräävät minulla herkästi, ja ne tuntuvat voimakkaalta. Onnellisimmillani olen, kun leikin ystäväni kanssa. Nyt esittelen heidät teille!”

Sitten laitamme Fannin pois ja otamme esiin **Ralfin (2)**:

- ”Hei, minä olen Ralf, meneväinen liikeri. Minut tunnistaa siitä, että minulla on sekä raitoja että täpliä turkissani. Minun isäni on nimittäin leijona ja äitini tiikeri! Olen räväkkä ja kekseliäs tapaus. Ja minun seurassani ei ole koskaan tylsää! Tykkään veistellä puusta kaikenlaista ja olen erityisen taitava tekemään pillejä. Minä ja perheeni asumme suuren kallion sisällä luolassa.”

Viimeiseksi laitamme Ralfin pois ja otamme mustajoutsen kaksoset **Lillin (3) ja Lennin (4)** esiin:

- ”Hei, me olemme Lilli ja Lenni. Meillä on sama syntymäpäivä, sillä me olemme kaksosia! Asumme isiemme kanssa lammen rannalla.”

Sitten jätämme pelkästään **Lillin (3)** esille:

- ”Minä olen Lilli ja minä jään harvoin sanattomaksi. Minulla on hauskoja juttuja, ja puolustan sekä tuen ystäviäni viimeiseen asti. Piirrän myös mielelläni. Minut tunnistaa tästä vekkulista sulkatupsusta pääläellani.”

Tämän jälkeen laitamme Lillin pois kuvasta ja esiin tulee **Lenni (4)**:

- ”Moi, minä olen Lenni! Minä olen pohdiskelevä ja järkevä. Keksin yleensä kaikista parhaimmat ideat. Pidän simpukoiden keräilystä ja kaarnalaivojen uittamisesta.”

Seuraavaksi nostamme esiin **Fannin (1), Ralfin (2), Lillin (3) sekä Lennin (4)**:

- **Fanni puhuu:** ”Olemme kaikki neljä erilaisia, mutta sovimme hyvin yhteen. Tule meidän kanssamme seikkailemaan!”

Tämän jälkeen pelkästään **Fanni (1)** ja **Fannin äiti (5)** jäävät esille, muut menevät piiloon.

- **Äiti puhuu:** ”Nyt saavuimme Vinhavaaran kyläjuhliin. Tiedän, että olet odottanut näitä kauan. Miltä sinusta nyt tuntuu?”
- **Fanni puhuu:** ”Minua jännittää ja olen utelias. Täällä soi musiikki ja joka puolella on hyvää syötävää ja hauskaa katseltavaa!”
- **Fanni puhuu:** ”Katso äiti! Tuolla on koju, jossa palloja purkkiin heittämällä voi voittaa herkullisen näköisen hedelmäkorin. Se näyttää hauskalta kilpailulta! Mutta en tiedä uskallanko osallistua.”
- **Äiti puhuu:** ”Osallistu vaan, se on varmasti oikein hauskaa!”
- **Fanni puhuu:** ”Okei äiti!”
- **Fanni heittää palloja ja puhuu:** ”Katso, olen tässä yllättävän hyvä! Saan pallon toisensa perään purkkiin. Olen hyvin innoissani tästä!”
- **Fanni puhuu:** ”Nyt on viimeisen heiton aika ja minulla on paljon katsojia, jotka kannustavat minua. Jos nyt saan viimeisen pallon purkkiin, voitan palkinnon! Nyt minua jännittää. Täytyy keskittyä ja hengittää syvään.”

Fanni heittää pallon ja pallo menee ohi.

- **Draamattinen Fanni (6) parahtaa ja viskaa pallot ryminällä maahan:** "EIIIIH! Ihan tyhmää!"

Fanni juoksee kauemmas ja itkee samalla.

Fanni (6) menee piiloon ja **Fannin äiti (5) sekä surullinen Fanni (7) tulevat esiin.**

- **Äiti (5) puhuu:** "Voi kultaseni. Miltä sinusta nyt tuntuu?"
- **Surullinen Fanni puhuu alakuloisesti (7):** "En oikein tiedä. Tuntuu, kuin mahassa olisi suuri, kipeä möykky."
- **Äiti puhuu:** "Yritettäisiinkö yhdessä keksiä, mikä se tunnemöykky voisi olla. Yleensä olo helpottaa vähän, kun tietää, miltä itsestä tuntuu. Kun itse tietää, miltä tuntuu, sen tunteen voi kertoa muillekin."
- **Fanni (7) puhuu:** "Mutta olen neuvoton. En tiedä yhtään, mikä sisälläni tuntuvan möykyn nimi voisi olla."
- **Äiti puhuu:** "No ehkä sinua suututtaa, kun viimeinen pallo ei osunutkaan purkkiin. Vai oletko surullinen, kun et voittanutkaan ja saanutkaan hedelmäkoiria?"
- **Fanni nyökkää ja puhuu niiskuttaen ja kuiskaten:** "Minua myös hieman hävettää."
- **Äiti kysyy yllättyneenä:** "Hävettää? Miksi sinua hävettää?"
- **Fanni sanoo surullisesti:** "Kun olen tällainen." **sitten Fanni purskahtaa itkuun:** "Aina vain itken, ja kaikki asiat tuntuvat tosi isoilta. Vihaan tunteitani!"

Fannin äiti (5) ja Fanni (7) menevät piiloon ja Fanni + Fannin äiti (8) otetaan esille.

- **Äiti puhuu lohduttavasti:** "Kuulepas Fanni, en ole koskaan tainnut kertoa sinulle yhtä hyvin tärkeää asiaa tunteista. Mietitäämpä eri tunteita. Kun tunnet pelkoa, et juoksentele vaarallisesti tai ota liian isoja riskejä, vaan pysyt turvassa. Kiukkua tunnet silloin, kun joku kohtelee sinua huonosti ja näin osaat puolustaa itseäsi. Ja kun tunnet rakkautta, tiedät, kuka on sinulle tärkeä. Ymmärätkö? Eli jokaisella tunteella on oma tarkoituksensa. Siksi tunteet ovat tärkeitä."
- **Fanni puhuu surullisesti:** "Mutta miksi muilla ei ole yhtä paljon tunteita kuin minulla?"
- **Äiti puhuu:** "Minäpä annan sinulle tehtävän. Katsele täällä juhlissa kyläläisiä oikein tarkasti ja yritä löytää erilaisia tunteita. Huomaat varmasti, että tunteita on kaikkialla!"
- **Fanni puhuu iloisesti:** "Selvä äiti! Kuulostaa hauskalta tehtävältä!"

Fanni + Fannin äiti (8) piiloon ja esille tulevat Fanni (1) ja Ralf (9)

- **Fanni puhuu:** "Tuolla on Ralf. Kylläpä hän näyttää apealta, kun potkiskelee ruohoa niin että se pölyää."
- **Fanni puhuu huolestuneesti:** "Mikä sinun on, Ralf?"
- **Ralf puhuu ärtyneesi:** "Olisin halunnut tuoda tekemäni uuden pillin tänne kaikkien nähtäväksi ja kuultavaksi, mutta en löytänyt sitä mistään. Vanhempani pakottivat lopettamaan etsimisen ja lähtemään. Tein pilliä tosi hartaasti ja huolella!"
- **Fanni puhuu pohtivasti:** "Hmm. Sanoisitko, että olet ärsyyntynyt vai jopa surullinen?"
- **Ralf puhuu hämmästyneesti:** "No, ehkä vähän molempia. Onpa mukavaa, että kuuntelet minua niin tarkasti, Fanni."
- **Fanni puhuu:** "Voihan harmi, olisin niin mielelläni nähnyt sen pillin."

Ralf (9) piiloon ja tilalle **Ralf (2)**

- **Ralf (2) puhuu iloisesti:** "Kyllä se varmasti vielä löytyy! Ja jos ei löydy, teen uuden vielä paremman! Teen kaksi, niin voimme yhdessä soittaa."
- **Fanni puhuu iloisesti:** "Kuulostaapa hauskalta! En malta odottaa, olen innoissani! Tuliko sinulle parempi mieli?"
- **Ralf vastaa tyytyväisenä:** "Tuli! Olet hyvä ystävä."

Fanni (1) ja **Ralf (2)** jäävät esiin ja myös **Lilli (10)** ja **Lenni (4)** tulevat esiin. Lilli ja Lenni kävelevät jäätelökojulta.

- **Fanni puhuu:** "Katso Ralf, näyttääpä Lenni tyytyväiseltä! Hänellä on suuri jäätelötötterö kädessään."
- **Ralf puhuu:** "Samaa ei voi kyllä sanoa Lillistä! Lilli vain laahustaa veljensä perässä synkän näköisenä ja mulkoilee Lenniä ja Lennin jäätelöä."
- **Ralf puhuu:** "Mitä on tapahtunut?"
- **Lenni puhuu:** "Lillin jäätelö tippui heti ensimmäisen lipaisun jälkeen maahan, eikä sitä voi enää syödä."
- **Fanni puhuu miettiäänä:** "Hmm. Miltä se mahtaa sinusta tuntua, Lilli?"
- **Lilli huudahtaa:** "Olen vihainen! Ja pettynyt! Ja kateellinen tuosta Lennin typerästä jätti-isosta jäätelöstä!"
- **Fanni puhuu häkeltyneenä:** "Oho, onpas tuo aikamoinen tunnemöykky!"
- **Ralf puhuu:** "Nyt minä keksin, miten saan sinulle paremman mielen! Tulehan minun reppuselkääni. Lähdetään vähän seikkailemaan!"

Lilli (10) ja **Ralf (2)** piiloon ja tilalle **Lilli + Ralf (11)** & **Fanni (1)** ja **Lenni (4)** pysyvät

Lilli kiipeää Ralfin reppuselkään ja he juoksevat hurjaa vauhtia.

- **Lilli puhuu ja kikattaa:** "Tämä on kivaa! Se mikä minua harmitti aikaisemmin, ei harmita enää yhtään!"
- **Ralf puhuu:** "Minuakaan ei enää harmita!"
- **Fanni puhuu huokaisten:** "Ovatkohan nuo nyt onnellisia?"
- **Lenni puhuu hykerellen:** "Minä ainakin olen."

Lenni ja Fanni nauravat.

Muut poistuvat, pelkästään **Fanni (1)** jää esille.

- **Fanni puhuu:** "Onpas juhlat olleet täynnä hauskaa tekemistä ja nähtävää ja lisäksi paljon tunteita! Nyt alkaa olemaan jo ihan iltamyöhä."

Fannin seuraksi esiin tulee **Fannin äiti (5)**. He kävelevät kotiin.

- **Fannin äiti puhuu:** "No, onnistuiko tehtävän tekeminen?"
- **Fanni puhuu innoissaan:** "Olit oikeassa, äiti. Juhlat olivat täynnä erilaisia tunteita. Ja tunnemöykyt todella sulivat pois, kun keksimme niille nimet! Olen innoissani siitä."
- **Fanni puhuu miettiäänä:** "Äiti. Olen miettinyt... Eivät minun tunteeni enää niin haittaa minua. Taidan olla hyvä juuri tällaisena kuin olen."
- **Fannin äiti nyökkää, hymyilee ja halaa Fannia ja puhuu:** "Niin todella oletkin!"

Johdanto

- Teimme sosionomitutkimon opinnäytetyön tunnekasvatuksesta ja siinä käytettävistä tunnekasvatusmenetelmistä
- Opinnäytetyömme aihe on *Erilaiset tunnekasvatustuokit varhaiskasvatusympäristössä* ja toteutimme työmme toiminnallisena opinnäytetyönä eräässä Pyhtään kunnan päiväkotiyksikössä
- Opinnäytetyössämme meillä oli tarkoitus selvittää, miten erilaiset tunnekasvatusmenetelmät toimivat tunnekasvatustuokioihin osallistuneissa lapsiryhmissä sekä miten lapsiryhmissä ilmaistaan tunteitaan tunnekasvatusmenetelmien avulla
- Valitsimme opinnäytetyömme aiheeksi juuri tunnekasvatuksen, koska aihe kiinnostaa meitä ja tunnekasvatuksen korostaminen varhaiskasvatuksessa on erittäin tärkeää
- Halusimme rajata opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden tunnekasvatusmenetelmiin ja niiden toimivuuden arviointiin, sillä näistä ei löydy juurikaan aiempaa kansainvälistä tai suomenkielistä lähde- ja tutkimusmateriaalia
- Opaskoonti tunnekasvatusmenetelmien toimivuudesta on laadittu opinnäytetyömme havaintojen sekä tulosten pohjalta
- Toivomme, että saatte opaskoonnista varmuutta tunnekasvatusmenetelmien laajaan kokeiluun sekä pystytte hyödyntämään havaintoja käyttämiimme tunnekasvatusmenetelmiin liittyen

Tunnekasvatus

- Tunnekasvatuksen tärkeimpinä osa-alueina toimivat tunteiden havaitseminen sekä tunteiden hallinta
 - Tunteiden havaitseminen on tarkoituksellista tunne-elämän analysointia ja tarkkailua, joilla saadaan tietoa siitä, mitä tunteita tunnemme ja miten suhtaudumme tuntemaamme tunteeseen
- Tietoista tunnekasvatusta voi järjestää lapselle koko hänen lapsuutensa sekä nuoruutensa ajan ja onkin tärkeää, että tunnekasvatus aloitetaan jo lapsuusvuosina
- Lasten tunnekasvatuksen tavoite on, että lapset saisivat sisällään kuohuvat tunteet järjestykseen ja oppisivat tunnistamaan kokemiaan tunteita
- Aikuisen sekä päiväkodissa että kotona on tärkeää sanoittaa tunteita lapselle ja auttavaa lasta ymmärtämään, että erilaiset tunteet ovat normaaleja ja hyväksyttäviä
- Päiväkodeissa tunnetaitojen opettamiseen ja opettelemiseen ryhmätoiminnot ovat hyviä tilanteita
- On suotavaa, ettei tunnetaitojen harjoittelussa tukeuduta vain yksittäiseen menetelmään, sillä taidot ja taitojen puutteet ovat yksilöllisiä, laajoja sekä ympäristöstä riippuvia

Tunnekasvatusmenetelmiä

- Tunnekasvatusta sekä lapsen sosioemotionaalaisia taitoja voidaan varhaiskasvatusympäristössä tukea erilaisilla tunnekasvatusmenetelmillä, kuten erilaisilla toimintamalleilla, ohjelmilla ja materiaaleilla
- Tunnekasvatukseen on tehty useita erilaisia ohjelmia, joita ovat esimerkiksi:
 - Tunnemuksu ja Mututoukka
 - Askeleittain/Pienin askelin
 - Ihmeelliset vuodet -ohjelma
 - Papilio-ohjelma
 - FunFriends
 - Tunteesta tunteeseen -materiaali
 - erilaiset kuva- ja lelumateriaalit
- Tunnekasvatusta voi toteuttaa erilaisten ohjelmien ja materiaalien lisäksi melkein minkä vain toiminnan kautta, esimerkiksi leikin, sadun, musiikin, draaman, luovan ilmaisun sekä tunnekorttien avulla

Opinnäytetyömme havainnot ja analyysi käyttämiemme tunnekasvatusmenetelmien toimivuudesta

- Tiedonkeruumenetelminä opinnäytetyön havaintojen ja tuloksien saavuttamiseksi käytettiin laadullisia eli kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä, joita olivat teemahaastattelu sekä havainnointi
- Teemahaastattelulla pyrimme kartoittamaan lapsiryhmältä, mistä he pitivät tuokiossa sekä heidän mielipiteensä käyttämistämme tunnekasvatusmenetelmistä
- Teemahaastatteluihin olimme laatineet yhtenäiset teemat ja niiden pohjalta kysymykset. Lapset antoivat lisäksi peukkupalautteet tuokioista (peukku ylös, peukku vaakatasoon tai peukku alas) ja he saivat halutessaan perustella palautettaan
- Havainnoinnissa käytimme tukena dokumentointia videokuvaamisen ja äänittämisen keinoin, jotta pystyimme palaamaan havainnoiteihimme vielä yhteisesti. Näin saimme luotettavampaa havaintomateriaalia tunnekasvatustuokioistamme
- Käymme seuraavaksi tunnekasvatustuokio kerrallaan läpi analyysiämme tunnekasvatusmenetelmien toimivuudesta havaintojemme perusteella

Satu tunnekasvatusmenetelmänä

- Ensimmäisen tunnekasvatustuokiomme menetelmänä toimi satu ja luovan ilmaisun keinona toimi sadun tunteista kuvittaminen
- Tunnesatu *Fanni ja suuri tunnemöykky* (Pöyhönen & Livingston 2019) toimi jatkumona kaikissa tunnekasvatustuokioissamme. Satu käsiteli arkielämästä tuttuja tunteita
- Kuvittamisen halusimme valita tunnekasvatustuokioon, koska se tukee lasten tunneälyä, luovuutta ja mielikuvitusta
 - Tuokion havainnoissa huomasimme, että iloista tunnetta kuvitettiin eniten lapsiryhmässä. Tästä teimme analyysin, että iloiset ja arkipäiväiset tunteet olivat kyseisissä lapsiryhmissä suosittuja
- Tuokion lopussa käydyssä keskustelussa kävi ilmi, että lapsiryhmä oli lähes yksimielinen siinä, että sekä satu että kuvittaminen olivat mukavia toimintoja. Edellä mainitut tunnekasvatusmenetelmät ovat mielestämme otollisia menetelmiä etenkin lapsen tutustuessa tunteisiin ja tunnetaitoihin, sillä satu mahdollistaa tunteista keskustelun eri lähestymistavoin sekä mahdollisen pedagogisen opettamisen tunteisiin liittyen

Tunnekortit tunnekasvatusmenetelmänä

- Toisen tunnekasvatustuokiomme menetelmänä toimi tunnekortit ja luovan ilmaisun keinona toimi tunnelaulun pohjalta tanssi / vapaa liikehdintä
 - Halusimme tunnetanssilla tukea lasten itseilmaisua sekä heidän luovan liikunnan mahdollisuuksia
- Tunnekortit, joita käytimme tuokiossa, olivat *Tunne- ja kaveritaitokortit*, jotka olivat Suomen Mielenterveysseura Ry:n tunnekortit
 - Koimme kyseiset kortit selkeimmiksi kaikista muista läpikäytyistä tunnekorteista (vaikkakin kuvat olivat mustakeltaisia sekä ihmishahmollisia)
 - Tunnekortteja valitsimme tuokioon 13 ja niissä esiintyi laajasti arkipäiväisiä tunteita
- Tunnekortit toimivat meidän havaintojemme mukaan kyseisessä lapsiryhmässä hyvin ja niiden avulla lasten oli helpompaa ilmaista tunteitaan, koska tunnekorteissa ilmenee tunteet myös elekielellä
 - Esimerkiksi jos tunteen sanoittaminen on hankalaa, tunnekortin avulla lapsi voi osoittaa tunteen ja aikuinen voi avustaa sanoittamisessa
- Tunnekortit saivat paljon keskustelua aikaan sadusta ja tunteista
- Lapset antoivat hyvän palautteen tunnekorteista kertomalla, että niitä oli mukava käyttää sekä niistä oli helppo löytää tunteita

Draama tunnekasvatusmenetelmänä

- Kolmannen ja viimeisen tunnekasvatustuokiomme menetelmänä toimi draama ja luovan ilmaisun keinona toimi näytteleminen
- Draamatuokiossa esitimme aikaisemmilta tuokioilta tutun *Fanni ja suuri tunnemöykky* - tunnesadun nukketeatterin muodossa
- Näytteleminen tuokiossamme toimi niin, että lapset saivat ottaa yksi kerrallaan haluamansa tunnekortin ja esittää sen muille ryhmäläisille
 - Tunnekortteina meillä tässä toimivat *Fannin tunnetaitokortit (2020)*
 - Valitsimme nämä tunnetaitokortit, koska halusimme nähdä, kuinka lapset ottavat ne vastaan ja kuinka ne toimivat kyseisessä lapsiryhmässä
- Lapsiryhmältä saimme palautteen, että näytelmän seuraaminen oli heidän mielestään mukavampaa kuin sadun kuunteleminen
- Nukketeatterimme aikana lapset eivät juurikaan päässeet ilmaisemaan tunteita, sillä teatteri oli suunniteltu yksipuoliseksi sadun esittämismuodoksi. Lasten tunteiden ilmaisua voitaisiinkin nukkeateatterissa tukea lapsiryhmän sekä aikuisen vuorovaikutuksen lisäämisellä

Yleisiä huomioita tunnekasvatusmenetelmiä käyttäessä

- Tunne käsitteenä on hyvä avata ensimmäisellä tunnekasvatustuokiolla, jotta voi taata, että jokainen tuokioon osallistuva lapsi varmasti ymmärtää käsitteen merkityksen
- Jos tunnekasvatustuokion pitäjä ja tuokioon osallistuva lapsiryhmä ovat toisilleen entuudestaan vieraita, on tärkeää esittäytyä keskenään, jotta tunnelma on rento ja jokainen on tullut huomatuksi ja huomioituksi
- On tärkeää muistaa, että vaikka tunnekorttien käytössä ei ole vääriä vastauksia, olisi pedagogisesti hyvä tilanteen vaatiessa sanoittaa oikeahko tunne, jotta lapsi oppii tunteen kansainvälisen elekielen sekä tarkoituksen
- Tunnekortteja käyttäessä tunnekasvatusmenetelmänä, on aikuisen hyvä perehtyä ennen tunnekorttien käyttöä erilaisiin tunnekorttipakkoihin, sillä eroavaisuuksia tunnekorteissa on yllättävän paljon. Esimerkiksi osassa varhaiskasvatukseen suunnatuissa tunnekorteissa on todella haasteellisia tunteita ja vaikeasti hahmotettavia tunnekuvia.

Lopuksi

- Opinnäytetyössämme käyttämiämme luovia keinoja (kuvittaminen, tunnetanssi sekä näytteleminen) voi käyttää myös erillisinä tunnekasvatusmenetelminä
- Jatkotutkimusidea opinnäytetyöllemme olisi erilaisten tunnekasvatusmenetelmien ja niiden toimivuuden tutkiminen laajemmin isommalla ja pysyvämmällä lapsiryhmällä, sillä kun johdannossa mainitsimme, tunnekasvatusmenetelmien toimivuudesta ei juurikaan aiempia tutkimuksia löydy. Tunnekasvatustuokioita olisi mielestämme hyvä myös kehittämisideana pitää useampia tunnekasvatusmenetelmien varmemman toimivuuden takaamiseksi
- Mielestämme lapsen sosioemotionaalisen kehityksen kannalta valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sekä paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa olisi tärkeä huomioida laajemmin lapsen sosioemotionaalinen kehitys, jotta sosioemotionaalisten taitojen opettelu ja harjoittaminen vahvistuisi entisestään varhaiskasvatustyössä

Lähteet

- Fannin tunnetaitokortit. 2020. Pöyhönen, J. & Livingston, H. Jyväskylä: Kumma-kustannus. Kuvitus Bellamine, L.
- Heiskanen, N. & Koivula, M. 2019. Lapsen sosioemotionaaliset taidot ja niiden tukeminen varhaiskasvatuksessa. Kohti parempaa sosioemotionaalisten taitojen tukemista varhaiskasvatuksessa -tutkimushanke (KOPA-hanke). PDF-dokumentti. Julkaistu 21.11.2019. Saatavissa: <https://peda.net/jyvaskyla/keos/esitysmateriaalit/lstjntvnhjmk/lstjntvnhjmk:file/download/5cb30ec2b23c6f6e5ecfee5730f6ad6440c1314/NooraHeiskanenMerjaKoivula.pdf>
- Opetushallitus. 3.1 Tunnetaitoja oppii harjoittelemalla. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/3-tunnetaitoja-oppii-harjoittelemalla>
- Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2005. Tunnemuksu - tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. 2. painos. Helsinki: Lasten keskus.
- Piirtämisen hyödyt lapsilla. 2019. Askel Terveyteen. Digilehti. Päivitetty 31.8.2019. Saatavissa: <https://askelterveyteen.com/piirtamisen-hyodyt-lapsilla/>
- Tunne- ja kaveritaitokortit s.a. MIELI Suomen Mielenterveysseura ry. Materiaalin yhteyshenkilö Nurmi, R.
- Tunnekorttien käyttö s.a. Luetaan yhdessä -verkosto. Suomen Akateemisten Naisten Liitto. PDF-tiedosto. Saatavissa: <https://luetaanyhdessa.fi/wp-content/uploads/2017/12/Tunnekorttien-k%C3%A4ytt%C3%B6.pdf>

21.4.2020